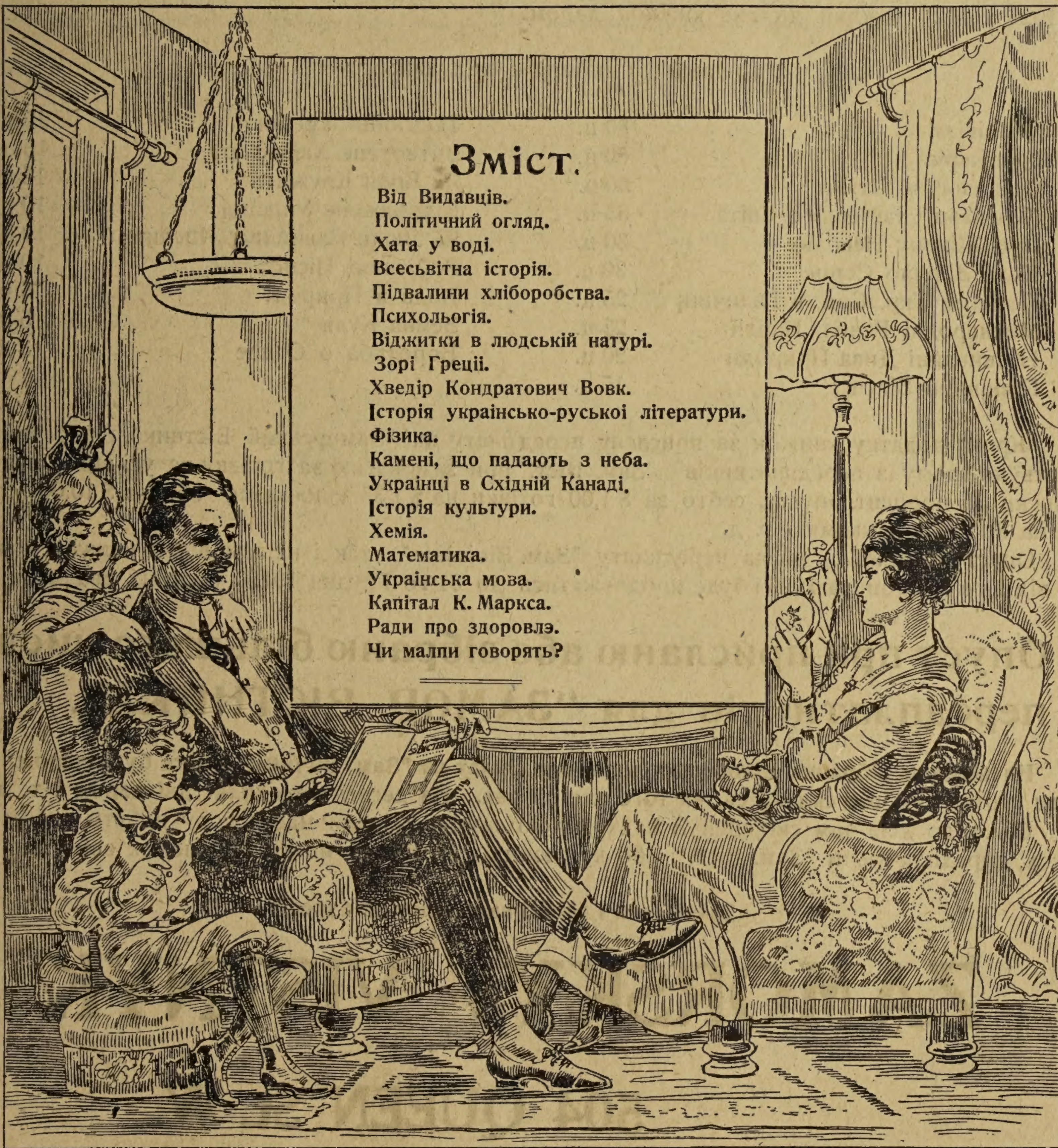
Заморський Вістник

THE TRANS-OCEANIC HERALD

Числа XII — XIV Торонто, Онт. Листопад 1, 1920. Рік I.

Зміст.

Накладом і з друкарні "Робітничої Книгарської і Видавничої Спілки"
504 Queen St. W. Toronto, Ont.
Ціна 25ц.

ВАЖНЕ! ВАЖНЕ!

КНИЖКИ ДАРОМ!

Видавництво "Заморського Вістника" дає даром за $ 1.00 книжок кождому, хто пришле цілорічну передплату з Канади в сумі $ 2.50, з Злучених Держав $ 2.75. Може бути за 1920-ий або на 1921-ий рік. За дві передплаті разом на 1920 і 1921 кождий дістане книжок даром на $ 2.50 вже заплаченою пересилкою.

Книжки до вибору є слідуючі:

Дарвінізм	80 ц.	Таємниця Америки	15 ц.
Ґеоґрафія	80 ц.	Витворенє Характеру	15 ц.
Фільозофія Штуки	50 ц.	Як Кров Кружить	15 ц.
Перекази Старинного Світа	35 ц.	Відродженє України	10 ц.
Про Жіночу Неволю	30 ц.	Як Люди Навчились Числити	10 ц.
Коли Зійшло Сонце	30 ц.	Робітничі Пісні	10 ц.
Початки Укр. Соц. в Галичині	25 ц.	Вода в Природі	5 ц.
Міжнародні Револ. Партії	25 ц.	Земна Куля	5 ц.
Незвичайні Дива Природи	20 ц.	Боротьба о Сонце	3 ц.
Північний Бігун	15 ц.		

Кромі додатку книжок за прислану передплату на "Заморський Вістник", видавництво дасть кождому з передплатників "Зам. Віст." при замовленю за готівку на усі вище наведені книжки 35 процент опусту, себто за $ 1.00 готівки на $ 1.35 книжками, або за $ 10.00 готівки на $ 13.50 книжками і т. д.

Опуст (ОФЕРТА) як на передплату "Зам. Вістника", так і на замовленя книжок починає ся від 1-го Листопада 1920 і буде продовжатись до 31-го Грудня 19120 (повних два мсіяці).

Опуст при присланю або зібраню більшого числа передплатників для "ЗАМОР. ВІСТНИКА".

На кождих зібраних цілорічних пять пер. плат на "Зам. Вістник" шеста буде даром, чи се для гуртка тих, що склали ся, чи того хто зібрав. На десять передплат дві даром і т. д.

Отже, до діла чим скорше. З надходячою зимою кождий має нагоду набути даром книжок, передплачуючи "Зам. Віст.", або купуючи за готівку о много таньше, як звичайно.

Замовленя і гроші висилайте на адресу:

ZAMORSKYJ VISTNYK

504 QUEEN St. W.

Toronto, Ont. Canada.

Давайте читати се оголошенє Вашим товаришам, сусідам або знакомим, де лише живуть наші люди.

ЗАМОРСЬКИЙ
ВІСТНИК

Числа XII — XIV Торонто, Онт. Листопад 1, 1920. Рік I.

ВІД ВИДАВЦІВ "ЗАМОРСЬКОГО ВІСТНИКА"

ПРО СПІЗНЕНЄ "ЗАМОРСЬКОГО ВІСТНИКА".

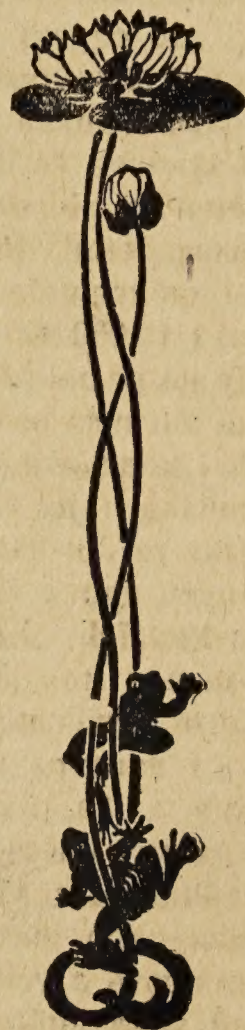
Се число "Заморського Вістника", як ми раніш повідомляли, спізнилось, завдяки перенесеню книгарні і друкарні **"Робітничої Книгарської і Видавничої Спілки"** до власної хати під ч. **504 Queen St. W.**

Видавці "Заморського Вістника" вірять, що передплатники і читачі нашого журналя розуміють нашi обставини і вибачать се спізненє.

Власна хата "Заморського Вістника".

Пишучи тепер до "Заморського Вістника" памятайте на нашу нову адресу:

Zamorskyj Vistnyk

504 QUEEN St. W. TORONTO, CANADA.

ПОЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД.

Польсько-большевицький мир. Завішене зброї і евентуально мир між Польщею а большевиками уважають за перемогу польсько-французької дипльоматії. Мир в Ризі роблено похапцем. Наче обидва боки чогось квапились. За землі, гроші і границі дуже не торгувались. Замість злота Ляхи зажадали від Москви дерева, а з України заліза. Большевики на те згодились. Границі встановлено теж після польської волі. Принцип самоозначеня націй пішов в кут, і большевики згодились відступити Ляхам 16,-000.000 (шіснадцять міліонів) Українців, Білорусинів та Литовців. Коли большевики згадали про плебисцит в Східній Галичині, Ляхи їм відповіли, що коли большевики хочуть мира, так хай про Східну Галичину мовчать. Тоді голова большевицької мирової делеґації Йоффе сказав, що справу Галичини порушує делеґат від українських большевиків Мануїльский, а ціла большевицька делеґація не конче за тим. І так Галичина була відписана Польщі. Разом з Галичиною пішли Польщі в зуби ось котрі Українські землі: Волинь, Холмщина, Сідлещина, Городенщина і Полісє, **себто ¼ цілої України і 10,000.000 Українців!** Пішли вони під Польщу не раювати, але на муки та винищене. Польща лиґнула великий "kawaleczek", але може ним і подавитись, коли ті 10 міліонів Українців начхають на ризьку угоду, а враз з Білорусинами та Литваками не візьмуть ся та не повстануть проти ляцького ярма!

На Україні. З вісток, що тепер надходять, більш-меньш можна зрозуміти, що ціла Україна у огні цивільної війни. Большевики намагають ся вивезти з України для голодуючих Москалів хліба, але консервативні українські селяни тому противлять ся. 200.000 жовнірів большевицької армії проводять тепер на Україні реквизицію віктуалів. Про повстане селян повідомляють з усіх закутин України. Большевицький уряд вибрався з Київа до Харкова, а українські повстанці захопили столицю України. У Винниці стоїть славетний большевицький ґенерал Буденний, який тепер зрадив большевиків і порозумів ся з Петлюрою та Врангелем бити ся проти большевиків. Буденний обернув ся проти большевиків тому, що ті хтіли його судити військовим судом за те, що йому не повелось здобути Галичини. Від Гомеля на Білорусі, 125 кільометрів від Київа, продирає ть ся 50.000 війска генерала Булака-Балаховича. Ся армія іде на полудне, щоб злучитись з Врангелем. Булак-Балахович бив ся зі своєю армією враз з Поляками проти большевиків; а як Ляхи помирились з большевиками Балахович поклав пробити собі дорогу до берегів Чорного Моря. Армія Балаховича складаєть ся більше з Москалів. Від польської гряниці в напрямку Київа іде якась "приватна" польська армія, що не хоче визнати польско-большевицької угоди. Військо Української Народної Републики здобуло частину Подолі і тепер пробиває собі дорогу теж внапрямку Чорного Моря. З того видно, що і Буденний, і Балахович і Петлюра мають одну надію, діставшись до Чорного Моря, мати матеріяльне поперте від Франції. Отже се питанє, чи будуть вони в силі діпятись до Чорного Моря. Від Польщі їм тепер годі помочі сподіватись, бо та звязана угодою з большевиками. Окрім тих реґулярних військ по усій Україні оперують всілякі меньші отамани. А найбільший з них Махно проголосив себе союзником генерала Врангеля голови Південно-Російського уряду.

Самостійність України. Ані Балахович, ані Буденний, ані Махно не стоять за самостійностю України, а банди реакціонерів, що оточують Врангеля і чути про те не хочуть. За самостійностею стоїть між большевиками Винниченко і ті що з ним, а також та сила що гуртуєть ся біля Петлюри. І хоч би Врангелеві повелось відіпхати большевиків з України він буде мати в себе під боком Петлюру, котрий в кожній хвилі вдарить на Врангля, коли побаче, що той хоче касувати українську незалежність.

Що між Петлюрою а Врангелем нема порозуміня видно хоч з того, що український посол у Парижу запротестував проти брехень, які роспускає Врангель про Українців.

Наступ на Врангля. Троцький зібрав добірні комуністичні війська і бє тепер на Врангля. Большевикам повелось нагнати врангелеве військо з правого берегу Дніпра, а також з Олександрівська. Послідні вісти доносять, що Врангель тікає до Криму з цілої Таврії. Розбите Врангеля дужеб помогло справі самостійности України.

Большевики на Україні. З тих скупих вісток, що одержуєм здаєть ся, що на Україні головна большевицька сила розложена по лінії Одес, Катеринослав, Харків, з найбільшою концентрацією війск біля Катеринослава.

Петлюра і римський папа. Недавно Троцкій закинув Петлюрі, що буцім той дістав від римського папи зброю. Що Петлюра у своїх прикрих обставинах готовий "запродати душу чортови" недивота. Рим бачить тепер нагоду впхатись на Україну. Петлюрині посли до Риму ґраф Тишкевич, Карманський та Пачовський (галицькі поети) показали Римови дорогу. Римський папа визнав самостійність України, післав ліків армії Укр. Нар. Републики, а за те Петлюра настановив папського нунція своїм послом при Ватикані, та ще й єзуїта, ґрафа Тишкевича синка, додав до того посольства. Що Петлюра "правіє" видно хоч з того, що за статі проти Франції його уряд завісив часопись "Україну". Соціялісти-революціонери і соціял-демократи з Андрієм Лівицьким на чолі виступили з Петлюриного уряду.

Галичина. Діставши у повну власність від большевиків, Ляхи тепер забирають ся не на жарти до винищеня галицького народу. Арешти і морди відбувають ся по цілій Галичині. Приміром, у Перегінську ляцькі звірюки роспороли живому хлопцеви живіт і потім волікли по улицях за ноги, коли той конав у страшних муках. Де приходять ляцькі жовніри, там рабунок і ґвалтоване жінок звичайна річ. Як росповідає одна жінка, що приїхала тепер до Торонта, що доля української жінки і дівки та сама що й курки: "Що курці, те й жінці", каже вона. Ляцькі пани пакують на наші землі Мазурів, а Пілсудський просить ляцький сойм віддати його війську "здобуті від большевиків землі". Себто Галичину, Холмщину, Волинь, Сідлещину, Городенщину та Полісє. Галицька інтелеґенція розбіглась з Галичини; багато тікає і сільських хлопців. А Петрушевич далі "орієнтуєть ся" на Анґлію, щоб Анґлія зробила Східну Галичину незалежною державою. Ляхи з того сьміють ся, бо в їхніх руках реальна сила. **І Галичині доти не бути вільною, доки галицький хлоп не схопить до рук зброї і не здвигнеть ся чорною хмарою на Ляха.**

Ляхи і Литва. 40.000 ляцького війська, буцім проти волі польського уряду, захопили Литовську столицю Литву і далі забирають литовські землі. Литва ставить Ляхам опір. Є непевна вістка, що 120.000 Німців з Східних Прус виступили на поміч Литвакам. Колиб се була правда, Ляхи будуть знов "швіцувати", і тоді їм не буде коли ділити українські землі.

Винниченко вернув з України. З Чехії повідомляють, що буцім туди вернув з України В. Винниченко. По чотирьох місяцях побуту на Україні він переконав ся, що московські большевики пруть до "єдіной-неделімой Рассєї", а українських большевиків утискають і тримають в своїй контролі. Неможучи працювати на Україні так, як він думав, Винниченко полишив рідний край і тепер забираєть ся до студійованя фільозофії.... Так зробив і грецький фільозоф Платон, як йому політика остогидла... але від того, що Винниченко запорпаєть ся у фільозофії наразі Україні не полехша. Перевертаючи слова Грабовського, запитаєм:

Як полишим всі Вкраїну,
Хто ж заступить рідний край?

Анґлія. Великий страйк вуглярів закінчив ся перемогою послідніх. Вуглярі дістали по 2 шилінґа підвишки, а що найголовніщого уряд приобіцяв не пізніще як до 31 Марця 1921 р. встановити Зарібкову Комісію, обовязком котрої буде так реґулювати платню гірникам, щоб вони більш не потребували страйкувати. Хоч над приймленєм повищої угоди мають ще вуглярі голосувати, але видно, що вони її приймуть, бо уже готують ся до відновленя робіт.

Ірляндія. По 74 днях голодового страйку сконав у лондонській вязниці ірляндський патріот посадник міста Корку, Теренс Мек-Свіній. Цілий сьвіт дивить ся на його смерть, як на жертву за волю Ірляндії. Ірляндія ніколи не забуде свого героя.

В цілім сьвіті. У Греції вмер король Александер, на його місце покликано його брата Павла. В Італії офіцири плянували перевернути уряд. Вірменія воює з Турками. Стейтські фармери страйкують і не продають пшениці, як не дістануть $ 3.00 за бушель.

Канада. Домініяльний премієр А. Міен тепер обїздить західні провінції. На ту обїздку дивлять ся, як на приготованя уряду до домініяльних виборів. Гаслом майбутних виборів буде одних "Хай жиє протекційна тарифа", а других "Долів протекцію". Обрахованя, що прерійні провінції проведуть до Оттави принаймні 35 протитарифних послів.

Вибори у Ню-Бронсвику дали більшість лібералам, хоч вибрано кілька і фармерсько-робітничих послів. У Оттаві зрезиґнувала гандльова комісія, коли вона була поважилась затримати високу ціну цукру. Робітничий проводирь в Гамільтоні, Том Мур, протестує проти заходів декотрих роботодавців знизити платню робітникам.

Чарлес Ґ. Д. Робертс.

Хата у воді.

Але мешканці тієї другої хати, що була на березі, котрі були зацікавленими, але далекими глядачами через цілий час усіх тих дивних подій того ранку, були тепер у вигідних закутинах, спочиваючи і вичікуючи, коли можна буде уважати безпечною річею вийти на свої справунки. Одні з них спали, другі точили соковиті лозові дубці у просторій кімнаті їхньої хати, в той час, як иньші з них були у глибших і більш потайних закамарках їхніх двох печерь викопаних високо у березі і сполучених з головною хатою просторими тунелями, подекуди наповнеными водою. Обидві ті родини були досить незалежні одна від одної, за винятком їхнього спільного інтересу, що полягав у направі тієї великої греблі. В роботі біля греблі вони не конче працювали гармонійно, але в приятельських перегонах, будучи усі уважні і працьовиті.

У підводнім сьвіті бобрячого ставка сьвітло від незахмареного осіннього сонця було смагляво-золотим; часом воно стояло нерухомо, як кришталь, а часом трепотіло понад дном несподіваним танком сіток красних тіней, коли легенький подих вітру заскалублював поверхню води. В початках побудованя ставок мав повну глибінь (від трьох до чотирьох лікот) тільки в каналі потоку; але решта ставку була мілкою. Стара, багниста рівнина берегу була затоплена не більше як від дванадцять до пятнадцять цалів глибоко. Але з часом ті працьовиті будівничі гребель усунули усі ті мілизни, вживаючи той матеріял (траву, коріне, глину та камінє) до розширеня та зміцненя своєї греблі. Сила твердого розтьопаного травяного коріня, повного глини і майже не-до знищеня була власно тим матеріялом, котрий бобри любили вживати в своїх роботах; їм були добре знаними стародавні труднощі робленя цегли без соломи. Тепер більша частина дна в ставку була чистий пісок або намул, де можна було без жадних перешкод достарчати оцупилки до хатів або до греблі.

Бобри копають рів, щоб спроваджувати ним собі поживу.

Бобри, рухаючись туди і сюди в тім сяючім злотім підсьвіті, плавали тільки своїми могутніми задніми ногами, котрі понихали їх у воді наче яких клинців. Передні лаби бобрів з гнучкими, майже рукоподібними долонями були притиснені під бородою в той час, як величезні, широкі, пласкаті, безволосі хвости стерчали просто взад, готові кожної хвилі бути вжитими яко могутні шруби у випадку наглої потреби. Двох з тих плавунів, цілковито припадково, надибали трупа того бобра, що його забила мандруюча видра. Вони знали, що се

було противно правам їхнього роду лишати якеб не було стерво у ставку на гниєнє та затроєнє води. Без жадної церемонії і сантименту вони почали волочити свого колишнього товариша до берегу, або, радше копати його перед собою, волочучи тілька в тім випадку, коли труп зачіпляв ся за який камінь або корінь. Вони лишили трупа близенько біля берега, в тім місці, де вода була неглибше як вісім до десять цалів, маючи на гадці викинути його і відтягти геть далі від берегу, коли зайде ніч. Вони знали, що котрийсь голодний нічняний волоцюга заопікуєть ся потім ним за них.

Тим-часом один працьовито настроєний бібр дістався до горішнього кінця ставу. Тут він зайшов у невеличкий рів, чито канал, котрий провадив через простору оболонь, в перфектно рівній лінії, в напряму лісової спохилости, що була яких пядьдесять ярдів від ставу. Той рів, що був принаймні півтретя ліктя глибокий і приближно стільки ж широкий, видавась наче він був викопаним людськими руками. Матеріял виймлений з того рову був викинений вздовж рову, але не на один бік, як се роблять людські копачі ровів. Бобри повикидали його на обидва боки. Рів був невчорашний, і дикі трави та буряни цілковито вкрили ті поспільні греблі і тепер низько схилялись понад водою, потрохи заступаючи її собою. Під тим покровом бібр випурнув і плив нечутно з підіймленою головою. Побіля самої спохилости рів круто звернув наліво і біг постійною каблукою вздовш узгіря. Тут се вже був кавалок нової роботи, і маленькі гребені сьвіжої землі та коріня вздовш боків були визначними. Тепер бібр став рухатись дуже уважно, нюхаючи повітрє за натяком небезпеки. Пробігши яких від двадцять до тридцять ярдів, новий рів змілів на ніщо поза сіткою вільшини; і там в болоті і воді бібр здибав одного з своїх товаришів в важкій роботі. Ще було багато до роботи біля того нового рову, а зима наближалась.

Метою будови того нового рову у бобрів було стягати ним нові засоби поживи. Поживні дерева, що були поблизу ставка, котрі мож було спустити у воду або скотити до неї, давно вже були зужиті. Тоді той простий рів впоперек оболоні до підніжа узгіря дав доступ до нової місцевости, місцевости богатої на березу та осичину. Але, хоч було бобрам легко сковувати дерево з горбів та неможливо було волочити його вздовш нерівного узгіря; тому їм треба було конче продовжити той рів поспіль нижчого кінця спохилости. Кожен лікоть викопаний в тім напрямку давав приступ до великих запасів поживи.

Боки рову були скопані навскоси про лекше виношенє з него матеріялу. Тут тих двох бобрів працювало плече в плече, але незалежно один від одного. Своїми зубами вони врізували тверду дернину так чисто, наче заступом. Своїми передніми лабами вони згортали землю (котра була там мнягка і легенька до роботи) у липкі качавалки, котрі вони притискали собі під бороду і так виносили по спохилості, щоб викинути на траву набоці. Кожної хвилини той чи другий бібр ставав, підносив свою руду голову понад берегом, приглядав ся, і сапав, і прислухував ся, а потім знов з лютостею припадав до роботи так, наче ціла будучина і доля ставка залежала від його праці. Після півгодинної роботи рів був продовжений досить значно (цілих шість чи вісім цалів), і наче після обопільної згоди обидва спинились, щоб відсьвіжити себе гризенєм соковитого коріня. Коли вони були так заняті, і позірно захоплені, знад похилости споміж берез почув ся легенький лускіт переломаної галячки. В туж міть бобри щезли нечутно під водою вниз ровом, лишаючи за собою чорторий брудної піни, що вказувала їхній напрямок.

ГОЛОВА IV.

Нічні вартові.

Коли Бой поплазом дістався з узгіря на-долину і побачив, що вода у рові була скаламучена та пінява, він зрозумів, що він як-раз згубив нагоду побачити бобрів в їхній роботі копаня рову. Бой був незадоволений. Але він знайшов повну надгору в тім факті, що там був в русі будови один з тих ровів, про котрих так багато було дискуссовано і про істнованє котрих часом не няли віри. Він знав, що він міг би перевисшити бобрів у їхній грі полоханя та уважности; і він поклав собі тієї ж ночі лячи поблизу на узгірю, і лежати так терпляче нерухомо, щоб бобри ніколи не подумали, що чиїсь очі з захопленєм дивлять ся на них.

(Далі буде.)

Дж. Н. Ларнед.

ВСЕСЬВІТНА ІСТОРІЯ.

(Продовжене.)

Здаєть ся майже певним, що зносини з Єгиптом, в котрі були впроваджені Діти Ізраїлеви, стались за того часу, як Гикси рядили тією країною. Припускають, що Авраам загостив був до Єгипту десь у ранішній частині тієї доби, а Йосифова карєра в Єгипті може бути злучена з панованєм одного з пізніщих гиксівських царів. Тепер ми опинились на тім місці звідки нитка історії з Нилю починає зсучуватись з другою з Евфрату, і ми можемо кинути на-час ту і простежити сю другу.

Вавилонія.

Стара цівілізація, котра мала свій довжезний перебіг в долині Евфрату потерпіла там більше погребенє, ніж яке сталось з первістною цівілізацією понад Нилем. Послідня хоч полишила половину своїх гробівців та монументів поверх ґрунту, на знак і заохоченє дослідачеви, і завзивали відчитати її запити виритєм їх здебільшого на видних обличах великих скель. А та вавилонська, зотопилась з очей в глибокі гробовища під безформенними купами землі, котрі не давали жадного натяку про ті таємниці, які у собі тримали. Стародавним мешканцям вавилонської ріки Натура дала глину замість каменю про їхні конечні потреби. Їхні божниці, їхні палаци, і усі їхні найбільші будови були з цегли, сушеної на сонці або паленої; і такі самі були їхні документа і їхні книжки. Вони вигадали азбуку дивовижного вигляду, складену з ухналястих рисів, котрі були легенькі до значеня простеньким струментом на мнягкій глині, і їхнє письмо в тім ухналеподібнім вигляді було робленим майже усе на глиняних таблицях та цівках, котрі ставали майже не-до знищеня, коли були випалені. Час розвалив підвалини і стіни їхніх просторих земляних будинків у безформні купи, і незлічимі склади тих дорогоцінних плиток з паленої глини, котрі мали в своїм посіданю літературу та історію, були потоплені та поховані у тих посплазавших масах. Не прокидав ся жаден здогад про їхнє істнованє аж до початку девятнадцятого столітя, і нічого не було з них відчитане аж до половини того столітя.

У сім випадку таємниця тієї мови і письма була твердіщою до опанованя, ніж таємниця єгипецьких єроґлифів, до тієї хвилі, як грецький переклад не дав вказівки. Тут вказівка, одначе, була знайдена у певних написах котрі, повгорили, як і той розетський камінь, один і той самий текст в трьох мовах; але в сім випадку усі ті мови були однаково незнаними. Сі трьохмовні написи дотого були знайдені геть далеко від Евфрату у Персиполісі та Бегістані, в Перзії, і вони були довший час студийовані, нім зявилась думка про їхній звязок з мовою вавилонського народу. Ті три мови, що там містились, були списані ухналевим письмом, і врешті довідались, що вони були, мовою стародавних Перзів (Зенд), мовою Еламу (званою сусіянською) та мовою Вавилонії та Ассирії, котру тепер загально звуть ассирійською мовою, хоч вона походить від старшого народу тієї долини. Було опановано спільною азбукою тих трьох мов і перзський текст був докладно перекладений, в 1846, сером Генрі Ролисоном, після довгої праці, за помочею студій иньших вчених, а найбільше Ґротфенда, Ласена та Бюрнуфа. Ще одна чверть столітя минула в розгаданю сусіянської та ассирійської мов, зак можна було сказати, що їхні граматики та словники були добре роспізнані.

Тимчасом роскопи славетних руїн Мезопотамської долини, вперше роспочаті вдачно Ботою та Лейардом, в 1842 і 1845, видали силу написів котрі чекали на своє прочитанє; і кожне нове відчитанє додавало сьвіжого зворушеня та захопленя до вишукань. Знайшли, що в тих написах були дивні провидненя, потвердженя або поправленя біблійної історії, з старших джерел, котрі торкались найстарших початків Гебрейських передань і подані з самісіньких театрів події. Після Лейарда роскопачів заступ був підіймлений Русамом та Джорджом Смитом за допомогою Анґлії; Десарзеном, консулем Франції; німецькими археольоґами; і, нарешті, з більшою систематичностею та докладностею експедиціями Пенсильванійського Університету за проводом Др. Пітерса, професора Гільпрехта і д. Гайне. Ті осягнені здобутки для історичного знаня майже неймовірні.

(Далі буде.)

С. К. Кушелівський.

ПІДВАЛИНИ ХЛІБОРОБСТВА.

(Продовжене).

На одній досліднії стації довідались, що після того, як бараболі призначені до садженя були полишені протягом 4 — 6 тижнів в добре осьвіченім місці, при температурі від 12°. до 19°. після Реоміра, врожай бульби підніс ся на 50 бушлів на акрі. Бараболі до садженя найкраще розтинати того дня як садити, але на випадок дощів, тощо, можна краяти бараболі і один день перед садженем.

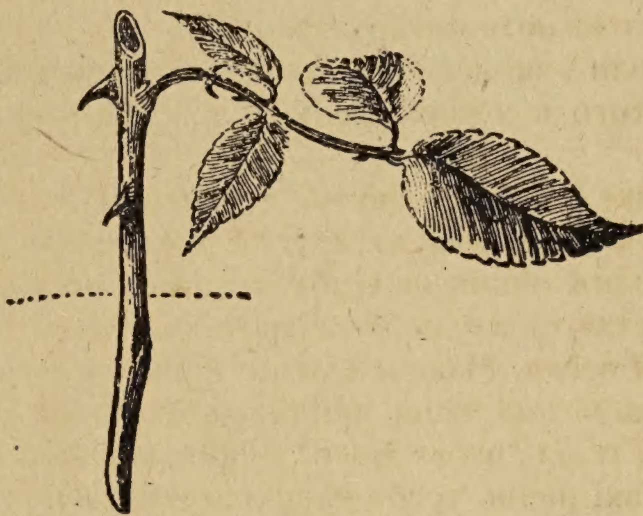
37. Про дубці та щіпки. Майже усі трави і багато деревових рослин можуть бути росплідненні з щіпок та дубців. Сим робом можна росплодити люцерну та конюшину. Звичайно сей чин не здалий про звичайні господарські цілі, але люцерну дуже згуста росплоджують тим робом, коли бажають розмножити цікаві примірники. Більша частина кімнатних рослин розводить ся з щіпок. В декотрих випадках листя видають пагонці, але звичайно про се беруть щіпки. Порички, виноград, вербу, тополю звичайно розплоджують дубцями.

Дубці винограду втинають з торішніх корчів звичайно з трьома колінцями на кожнім дубці. Два колінця дають у землю, а одно зістаєть ся понад землею.

Обр. 3. Щіпка бегонії готова до садженя.

38. Очковане та щеплене. Декотрі рослини або дуже тяжко або цілковито не видають корінців з дубців. Такі рослини доводить ся розмножувати за помочею насіня або дорогою очкованя та щепленя. В Америці уся садовина — яблінькі, груші, бросквині, сливи, вишні померанчі, тощо — звичайно розмножують ся щепленем або очкованем. Декотру садовину доводить ся розмножувати таким робом тому, що вона не повстає безпосередньо з насіня.

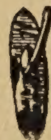
Обр. 4. Щіпка троянди; кропкова лінія показує, як глибоко садити.

Крім того, у більшості випадків бажаним є покористатись уже ростучим деревом, нім чекати поки нове деревце підросте. Щепи зроблені на старій яблуні можуть родити уже на другий рік, а ябліня з насіня в декотрих місцевостях може почати родити на десятий рік і навіть пізніще.

Найголовніщою умовиною дотично очкованя є те, щоб верстви камбії були щільно злучені і втримувані так поки очковане не прийметь ся. Верства камбії се та жива і ростуча частина дерева, що містить ся між деревиною а корою.

39. Очковане. Брость стинає ся так, як

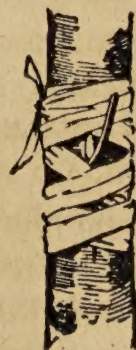

Обр. 5. Очко готове до вставленя і розріз на-подобину літери Т.

Обр. 6. Очко вставлене.

Обр. 7. Очко обвязане.

показано понижче на образку 5. Розріз роблять на подобину букви Т, і очко вставляють і обмотують ликом.

Історія житє бросквинового дерева до посадженя його в садку приблизно ось-яка: камінчики з бросквинь перетримують цілу зиму у піску або якімсь иньшім матеріялі, в котрім вони перемерзають і пукають. Весною ті камінчики саджають у землю, а в Червню або Вересню молоді дубці очкують бростею з бажаного дерева. Очко даєть ся близько від землі. Коли очко пічне рости, тоді лико розмотують, а вершок деревця зтинають поверх очкованя.

Коли очкованє зроблене в літі, очка будуть рости того ж сезону, але їхній зріст не буде значним.

Таке очкованє звуть "червневим". Сі щепи садять в садку уже на другий рік весною.

Колиж очкованє відбуваєть ся в осени, очка приростають, але не починають рости аж до слідуючої весни. Маючи більше корінє і геть довший сезон, такі щепи зростають на більші деревця, ніж ті від "червневого" очкованя. Щоб отримати такі щепи, треба часу двох літ, але на них є більший попит ніж на щепи червневого очкованя.

Вишні та сливи розмножують таким самим чином.

Накорінне щепленє яблінок звичайно робить ся у школі, де деревцям дають рости один рік. Ті однолітки саджають в школках, а по двох роках вони звичайно готові на продаж.

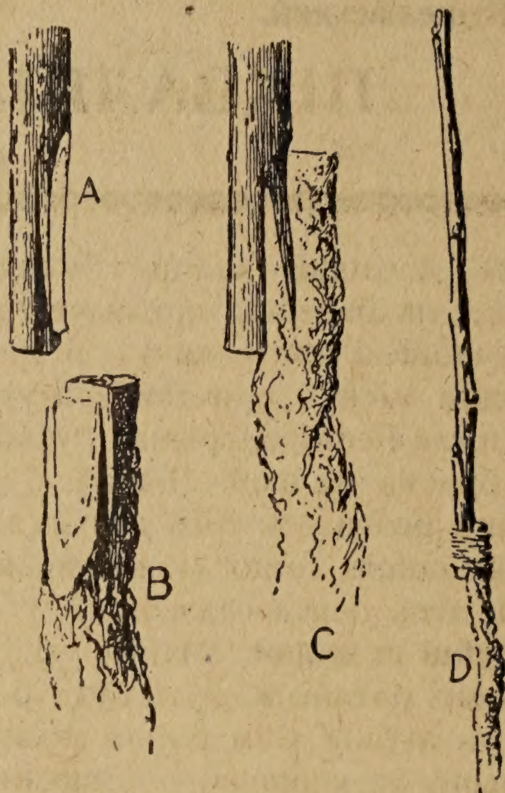
40. Накорінне щепленє. Яблíньки, що посходили з насіня, ростуть ціле літо. Восени їх викопують, а взимку роблять накорінне щепленє. По здіймленю фибри з коріня, їй ростинають на кавалки приблизно два цаля довжини. Гладенькі, однолітні галузки бажаного ґатунку розтинають на шістьцалеві дубці (зрази). На корені і дубці роблять по одному нарізу (диви обр. 8.), і в тім і в другім роблять невеличку роскольну, щоб вони зійшлись цілковито щільно.

Склавши їх докупи, обмотують щепленє навощеним шпаґатом, щоб тримати верстви камбії щільно прикупі. Жадних вузлів нетреба робити, бо віск на шпаґаті добре тримає.

Накорінні щепи складають разом по 50 штук і закопують в пісок у холоднім льосі. До весни верстви камбії повині добре стверднути.

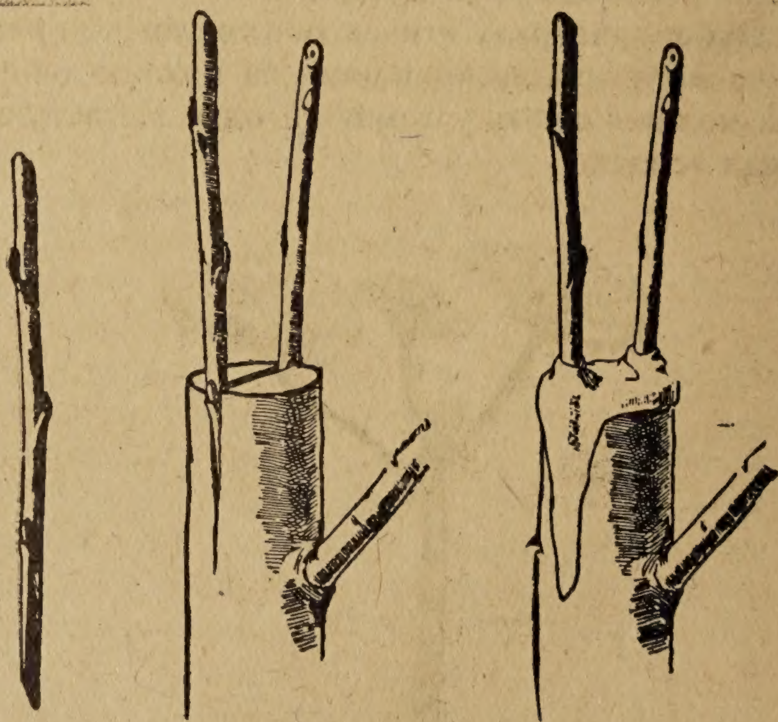
Бросквині та сливи не надають ся так до накорінного щепленя, як яблíньки та груші, бо вони не загоюють ся так легко як ті послідні.

41. Щепленє згори. Сю методу вживають головно до щепленя старших дерев. Запро сеідпилюють кінці гіляк, там де вони мають два

Обр. 8. **Накорінне щепленэ.** А. зраза; В. корінь; С. зраза і корінь стулені докупи (майже дійсна великість); D. закінчене щепленэ; великість щепи дуже зменьшена.

цалі у промірі. Зрази ж до щепленя врубують на 4 цалі в довгі і затесують з кінця на клинчик. Потім застромлюють по одній зразі у росколину гіляки (дивись обр. 9 — 11), уважаючи, щоб не заскалубити камбії. Відтак той кінець гіляки і цілу росколину обліплюють навколо воском. Таким робом можна нащепити кілька ґатунків яблук на одній яблунці.

Обр. 9. Зраза затісана до щепленя. Обр. 10. Добре встановлені зрази. Обр. 11. Зрази обліплені воском.

(Далі буде.

Др. І. Раковський.

ПСИХОЛЬОҐІЯ.

НАРИС НАУКИ ПРО ЛЮДСЬКУ ДУШУ.

(Продовжене).

ПРИКМЕТИ СЬВІДОМОСТИ.

Розсліджуючи всі безчисленні і так ріжноманітні духові прояви, що відбувають ся в нашій сьвідомости, мусимо завважати, що наша сьвідомість має свої питомі прикмети, які спостерігаємо в усіх її проявах.

Першою прикметою сьвідомости є: **особиста відрубність.** Усі духові прояви є витвором однієї тільки одиниці: мої думки, мої почуваня, мрії, бажаня є виключно моїми; сьвідомість про істноване тих моїх духових проявів злучена нерозривно із сьвідомостею, що се все є мої власні духові прояви, що нич не мають спільного з подібними проявами других людий. Ся відрубність зазначуєть ся тим яскравіще, що жадна людина не має можности спостерігати духових прояв других людий; про ті останні ми довідуємо ся доперва з оповіданя других людий та через анальоґію, себто здогад, що коли другі люди виглядають і живуть подібно як ми, то й їхні духові чинності мусять бути подібні або й такі самі як наші. Живучи постійно з другими людьми, ми маємо нагоду швидко переконати ся посередно, що сей наш погляд правдивий, одначе безпосередно ми про се переконати ся зовсім не можемо. Ми не можемо і не маємо права бути певними, що другі люди спостерігають, думають, відчувають та бажають зовсім так само, як ми; що їхні спостереженя, думки, почуваня й бажаня "виглядають" зовсім так само як наші. Одно тільки певне, що ті прояви про які "я" сьвідомий, є тільки моїми проявами; той сьвіт, про який "я" сьвідомий, є тільки моїм сьвітом. Прірва між сьвідомостею поодиноких людий є найбільшою безоднею у сьвіті! (Джеймс).

2. Другою прикметою сьвідомости є **постійна і безперервна змінність.**

Все, що є в нашій сьвідомости безупину змінюєть ся; тут щось бачу, тут щось чую, тут знов щось відчуваю або чогось бажаю, що хвилі наша душа занята чимсь иншим: стани нашої сьвідомости безперервно зміняють ся. Певно, що се не виключає можливости, що якийсь духовий прояв задержить ся трохи довше в нашій сьвідомості, одначе се тріває тільки дуже коротко та потрібує вже осібного зусиля, а навіть і вправи. Попри те треба ще зазначити, що духові прояви ніколи не повертають назад; кожний духовий прояв є новим витвором; коли ми спостерігаємо знов те саме, в такім разі річ та сама, але спостережене не те саме, що було передше, воно зовсім нове.

Се факт, на який мало коли звертаємо нашу увагу; правда, часом і нас вражає се, що ті самі особи або річі, які ми отсе недавно бачили, видають ся нам ненадійно зовсім відмінними, якимись иншими, немов чужими; одначе се буває дуже рідко; звичайно ми сього не завважуємо, і се викликує в нас думку і переконане, що давно минулі наші уявленя, думки, почуваня й бажаня можуть знов немов повертати до нас; та се тільки омана, кожний новий духовий прояв є справді зовсім новим витвором нашого духа і може бути тільки подібним, а не тим самим, що давні прояви.

3. Третьою прикметою нашої сьвідомости є **тяглість.**

До мене прибігає дитина, я її беру на руки, і вона витаєть ся ,пестить ся зі мною та щебече своїм милим голосочком . . . . се все ряд моїх спостережень і то ріжноманітних: вперідь бачу дитинку, відтак дотиком відчуваю її тягар та її пестощі, а нарешті слухом чую її лепетане. А всеж не вважаючи на те, я не маю того враження, що се хтось, инший бачить, хтось, иньший чує а хтось, инший дотикаєть ся, навпаки, я маю сю повну сьвідомість, що те все дієть ся зі мною, і я зовсім ніде не відчуваю прірви між тими пережитими мною спостереженями і враженями: сьвідомість наша є тягла, безпроривна, вона пливе мов ріка, і се порівнане найкраще віддає нам сю прикмету нашої сьвідомости. Навіть коли ми заснемо, або зімліємо, тяглість нашої сьвідомости не прориваєть ся. Коли ми приходимо до сьвідомости після спаня, або зімліня, ми не розпочинаємо знов нашого духового житя, наше дальше духове житя зливаєть ся непроривно з попереднім і творить одну нерозривну цілість сьвідомости нашого "я".

4. Четвертою прикметою нашої сьвідомости є її **обмеженість.**

Ми можемо бути сьвідомі тільки про не велику кількість духових проявів, а в додатку ті границі нашої сьвідомости ми можемо ще більше звужувати, звертаючи свою увагу тільки на певні прояви, або річи. От, приміром, ми стоїмо в садку; довкола нас дієть ся безліч рі-

жних прояв та є безліч ріжних творів природи: ростин, комах, тощо. З поміж того усього я бачу тепер тільки кілька найближчих дерев, відчуваю тепло соняшних промінів та чую куванє зозулі. Але ось, може нехотячи, пада мій зір на блакітну квіточку незабудьки, по якій саме тепер лізе позлотиста комашка, і се так захоплює усю мою увагу, що я прямо зовсім про нічо иншого несьвідомий, як тільки про золотеньку комашку на блакітній незабудьці, усе иньше прямо перестає для мене істнувати. Ось один з безчисленних прикладів обмежности нашої сьвідомости, а заразом і гарний доказ на те, що погляд загалу людий, неначе б людська душа була безмежна та не знала ніяких границь ані обмежень, є тільки поетичною фразою.

11. Духові здібнощі.

Наука намагаєть ся провиднити усї прояви природи, а коли се неможливо, так бодай звести усі невідомі причини прояв по змозі тільки до однієї або кількох невідомих. Висловом сього намаганя науки є власно впроваджене до психольоґії нового слова: "діспозиція" себто "здібність". Ми не знаємо зовсім основних причин наших духових чиннощів; чи те, що ми, можемо спостерігати, думати, відчувати, і бажати, є витвором комірок нашого мозгу, чи яких инших сил нашого орґанізму, сього ще наука не розвязала. Отже, щоб звести усі ті невідомі причини наших духових чиннощів до одного покажчика, впровадили Майнонґ і Ґефлер, а за ними Вітазек і Джеєруслем та другі, розуміне: "діспозиція", чито "здібність" спостеріганя, так само можемо думати, відчувати або бажати тому, що маємо здібність думаня, відчуваня і бажаня. Всяку духову силу і можність виконуваня духових чиннощів тепер звуть в психольоґії діспозицією, себто, здібностею, і через те се слово є незвичайно вигідним тому, що заступає нам багато давних ріжноманітних висловів. Тому і ми будемо також уживати сього слова "діспозиція" або "здібність" в значіню: здібности, сили, та остаточної причини духових проявів, однак з гори зазначуємо, що ся "здібність" не є ніякою новою духовою чинностею або прикметою, а тільки новою назвою причини ріжних духових прояв, яка й на дальше зістає для нас незвісною.

На тім ми закінчуємо наші загальні уваги та переходимо до короткого перегляду духових прояв, себто до т. зв. психольоґії подрібної або спеціяльної. Відповідно до нашого поділу духових прояв на прояви розума, почувань та волі, поділимо ми собі і наш перегляд духових проявів на: психольоґію розуму, психольоґію почувань та психольоґію волі.

II. ПСИХОЛЬОҐІЯ ПОДРІБНА.

Психольоґія подрібна, або спеціяльна, займаєть ся подрібним переглядом духових проявів. Відповідно до нашого поділу духових проявів поділимо подрібну психольоґію на: психольоґію розума, почувань та волі.

А) Психольоґія розуму.

1. Чим займаєть ся психольоґія розуму?

Психольоґія розуму займаєть ся всіма духовими проявами, які не є ані почуванями, ані проявами нашої волі. Тут передусім належатимуть ті наші духові чиннощі, якими ми довідуємо ся і пізнаємо все те, що нас оточує, і тому деякі психольоґи звуть сю частину психольоґії психольоґією пізнаня (Джеруслем, Мурей і т. д.) А що все те, що ми пізнаємо, стає відтак нашим знанєм, тому инші психольоґи уживають назви: психольоґія знаня (Мурей, Рабіє); ще инші вживають назви: психольоґія духа або духового житя (Ґефлер, Джерусалем). Ті численні назви тієї частини психольоґії вказують нам власне на те, чим вона саме займаєть ся, власне вона й займаєть ся пізнанєм усього того, що діеть ся в нас і поза нами, знанєм усього того, що ми пізнали, нашим думанєм і розмірковванєм, словом проявами нашого розуму або, як також кажуть, проявами нашого духа.

2. Основний прояв нашого духового житя.

До мене приходить мій приятель і впевнює мене, що в моїй хаті багато яблук; і справді воно так, але яким чином він про се довідав ся, коли ті яблука заховані і замкнені щільно у скрині, саме перед такими ласунами, як мій приятель? Довідав ся він про се позірно в дуже простий спосіб: летючі, питомі пахощі, які уходять з моїх яблок, розійшли ся скрізь по моїй хаті, подразнили нюхові нерви мойого приятеля і викликали у нього сьвідомість істнованя тієї смачної садовини. І він, як ми бачили, не помилив ся. Та на тім простім і буденнім прикладі ми бачимо власне, щоє основою нашого пізнаваня усього того, що діеть ся в нас і навколо нас. Колиб мій приятель не мав чутника нюху, або колиб пахощі яблок не подразнили сього його чутника, він ніколи не був би довідав ся про те, що вмене в скрині є яблука; але що в него добрий чутник нюху, а яблочка запашні, ото й він про них довідав ся. З сього бачимо, що основою нашого пізнаваня є вражінє, як в тім випадку так і все ми довідуємо ся тільки про такі прояви і річи, які, подразнюючи наші чутники, викликують в нас якесь вражінє.

(Далі буде).

Віджитки в людській натурі.

(Звірскість, дитячість, історична минувшина.)

(Продовженє.)

Фанатизм. Люди ледачі до думаня, до перерodженя себе, до праці над собою. Люди воліють жити звичаєм, "так як мій тато жив". Люди раді борше приймати усе на віру, ніж переконуватись. Ся ледачість людського мізку і витворює фанатизм. Людина не хоче, щоб її чимсь новим турбували. Вона собі вложила в своїй голові, що так воно є і так має бути, бо так їй хочеть ся, щоб було; а хто наважить ся перечити, що се не так, а ось як, тоді ледачість вибухає гнівом, щоб її не турбували думати так, як їй хочеть ся. Так католик конче хоче, щоб було тепло напаленє пекло для його ворогів і красний рай про него самого; щоб у пеклі були чорти, а в раю хори ангелів, щоб сьв. Юрко був пастухом усієї нашої худоби, сьв. Панько підпалював нашим ворогам хати; знов щоб сьв. Микола тлумив ся на кораблях, перевозючи наших "маніґрантів" до Америки. Скажи католикови, що се не так, і він зараз "вгніваєть ся"; навіть готовий "Бога ножем боронити". **Але фанатики позістають фанатиками навіть, коли і реліґію покинуть.** Ледачість думки і сьому причина. Ті, що приймають нові ідеї не з переконаня, але на віру, ті що не поклали труду запізнатись ґрунтовно з тим напрямком, до котрого вони пристали — лишають ся загорільцями — фанатиками. А в дійсности мусимо знати, що нема жадної людської орґанізації, жадної людини, щоб в них не було і чогось доброго і чогось злого. Фанатик сліпий і глухий, він нищить більше, ніж будує. Його легко дурити і використовувати, коли так "грати", як він любить.

Рештки паньщини. На психиці українського селянина лежить чорний намул пережитих терпінь паньщини і жидівських шахрайств. Та "польська культура" витворила в нашім народі, особливо в Західній Україні (за винятком Буковини), **безрадність, нарікання, брехливість, підступ, невірство, непротивленє гнітови.** І хоч тут в Америці панів нема, і ми полишені самі про себе, сі паньщизняні рештки нищуть нас, не даючи зєднатись українській силі навіть до такої дурнички, як кооперативна крамниця. Безрадність — се одна з тих злих прикмет нашої нації, що хто не схоче, може обертати Українцем, а він буде тільки чіхатись та **нарікати.** Нарікання! де не підіть між Українців скрізь нарікання! Підіть у котре будь наше товариство — нарікання: "Нема з ким робити, нема кого і чого триматись, ті і ті, той і та злі". Зазерни в наші часописі — нарікання! Так нарікали наші батьки у панськім ярмі, сподіючись визволу з ласки "доброго цісара", а не беручись до визволеня власними силами. Так нарікаємо і ми, їхні діти, виссавши з материних грудей безрадність та нарікання батьків наших. Наші батьки мусіли "сьвітити" панам у очі. Мусіли удавати перед панами з себе добрих, хоч в дійсності кожен мав у грудях затаєну пімсту проти своїх гнобителів. **Брехливість,** лицемірство стало ся з того вдачою цілого нашого народу. Подивіть ся на Анґлійців. Сей нарід не знає ошуки, а як багато ми ошукували і натягали довірчивих Канадийців! **Але те лицемірство та брехливість, як та ґенґрина, зїдає нас самих.** Ми не певні, чи той чи иньший член нашої нації говорить по-щирости, чи може зі зрадливою думкою. Чи ж годні ми, Українці, довершити якого діла у такім лицемірстві, підступстві, невірстві?! Невірство нам защепили Жиди, що протягом століть ошукували нашого селянина, користаючись його повним нерозумінєм гандлю; прислужились до витвореня тієї злої вдачі і всілякі царські чиновники та австріяцькі урядники, всілякі адвокати та суди. І ми тепер нікому не віримо. А що найстрашніщого, ми **не віримо самим собі, нашим від крови і кісток нашого народу провідникам.** Коли так далі піде, від української нації нічого не лишить ся. Балакаючи про теперішні заворушеня в Ірляндії, один Анґлієць сказав: "Ірляндці нездалі сотворити самостійної держави, бо як двох Ірляндців випє, один — кілішок горівки, а другий — шклянку пива, так зараз зчеплять ся битись." Таке саме і про Українців мож сказати. Але сим навіть і впиватись нетреба. Вони лізуть, як скажені один на одного, тільки заведуть "дискусію" про політику, або про що небудь. Але терпіти чужинецький гніт, стелитись під ноги всіляким зайдам-напасникам, ого! на се ми спеціялісти! Чи не покликали наші прадіди Варяга Рюрика до Києва на князівство, кажучи: "Земля наша велика і обильна, але порядку в ній нема.

Прийдіть і рядіть нами". Наш парубок ковтне по голові коликом свого товариша, і тут же буде цілувати руку польському дідичови. Цілованє рук попам теж віджиток паньщини.

Волячість. "Пізній Іван" — сим прізвищем можно охрестити цілу нашу славетну націю. Але тією волячою повільностею найбільше вславились наші Лівобережці. Як поволі сунуть ся його воли, так ще повільніще телепаєть ся за ними вічно повільний, млявий, наче сонний наш Гриць. За нашу волячість ми стали посьміховищем у шустрих Москалів. Не раз казали і писали про Українців, що та воляча повільність перейшла на Українця від вічної стичности з волами. Чи так, чи инакше, але нам треба більшої рухливости. Між усіма Українцями тільки Бойки жвавий нарід; певно тому, що мають в собі чеську кров.

Многожоньство. Бугай злучуєть ся з коровою, а пес з сукою після їхнього звичайного розродчого інстинкту, **там нема того чутя,** що **звемо коханєм.** По сполуці бугай, пес, огир, кнур не дбають про своїх самиць, не дбають і про народжених від їхнього заплоду дітей. Самці сього нижчого щабля женячки **многожонці,** вони тільки шукають нагоди сполучитись з найбільшою кількостею самиць. У такій примітивній женячці обовязки догляду дітей спадають цілковито на матірок. Але і ті матірки чимборшій раді позбутись своїх дітей. Коли ж візьмемо вовка, він має одну жінку, має нору в котрій враз зі своєю вовчицею доглядає і виплекує свої вовченята. Хоч що правда шлюбні обовязки у вовків кінчать ся з наступом зими, коли вовченята підуть на власний хліб. До сього другого, трохи вищого щабля женячки належить багато всіляких ґатунків звірини, а особливо птахства. На третім, ще вищім щаблі, будуть відмеді, бобри, леви. Відмедиха лишає при собі одну дитину допомагати їй доглядати молодших. Бобри батьки не вигонять з своєї хати дітей доки діти не попарують ся і не заберуть ся на власну господарку. Лев і левиця, також як і бобри, парують ся на довший час, страшенно люблять своїх дітей, а лев так шанує свою левицю, що завжди йде позад неї. Але на-віки, аж до смерти парують ся струсі. Коли молоді струсі стають на порі, вони парують ся, і нема в світі вірніщої пари, як струсь з струсихою. Вразі, коли котре з них згине, друге позістає на ціле житє в удівоцтві. Се у звірини.

Коли ми перейдемо до людей теперішности, бачимо у них вищі і нищі і найнищі щаблі женячки, і навіть таке, чого у звірини цілковито нема. У звірини нема роспусти (проституції). Самиці у звірини злучують ся з самцями запро росплід, а у людей проститутка віддає своє тіло задля ґрошей. І се страшне зубоченє у людей давне, старезне. Початки проституцій подибуємо у дикунів нищого стану культури. Песиголовці ґорилі многожонці. Найнижчого розвитку в сьвіті дикуни Австралії многожонці, але в них вільно, і навіть у звичаю, жінкам сполучуватись з чужими чоловіками. Китайці відступають гостеви свою жінку. Наші Гуцули роблять теж саме. У Московщині (в декотрих ґуберніях) батько (снохач) женить синів-недолітків з дорослими дівками, і, випровадивши потім геть синів на зарібки, жиє з їхніми жінками (снохами) аж до своєї смерті.

Духово нерозвинені люди дивлять ся на сполученє з жінкою, як на насолодженє, подібне до їди або питя. Богато таких недорозвитків побирають ся, щоб мати свою вигоду. Турок і мормон набирає собі цілий гарем самиць, але його відносини до жінок тільки бугаячі. Там не може бути і балачки про рівноправність жінки, коли її тіло призначене тільки для играшок-насолоди, де про її душу, її індівідуальність ніхто і до голови не бере. Але там, де жінка доросла до сьвідомости своїх прав вона не хоче бути начінєм худобячої насолоди самців, вона хоче товариша-мужа, одного мужа, щоб бути зним злученою навіки духовим коханєм.

Ми чуємо тепер про проповідь "вільного коханя", себто, щоб задоволятись з котрою здибав ся, а дітей від таких злучень віддавати на вихованє державі. Та на таке "бугаяче коханє" тільки можуть згодитись люди у котрих інтелект не розвинений далі від інстинкту у бугая чи корови. Людське тіло багато не вибагає, колиб він чи вона були дебелі, красні, але інтелект хоче чогось иньшого, хоче духового закоханя, **закоханя на-віки.** Рідко здибати таку людську пару духово (ідеально) спаровану, але подибуємо. Хлопець і дівчина, коли обоє невинні ще, закохають ся один в однім не тому, що в неї "грубі литки", а у него багато сили. Вони відчувають до себе духову прихильність, і тоді їх ніщо не годне розлучити, хіба смерть. Вони побирають ся. Кожна нова дитина, се плід їхнього коханя, се втіленє їхнього найвищого чутя. Діти народжені з люби духа, є осолодою батьків, красою нації. Такі родини не розбігають ся. Батько з матерею не розводять ся, діти батьків не кидають. Доживши старезних старо-

щів, та щаслива пара вмирає на руках люблячих дітей. **Се, — коли душі покохають ся...** У нас на Україні дурні батьки не давали так закоханим побиратись, а віддавали за тих, за кого самі хтіли, за маєток, за пару дурних морґів. А тут в Америці схудоблене в напрямку женячки обхопило наш нарід. І не дивота, що стільки українських родин пороспадалось, стільки дітей лишилось без мами, яку десь повіз у "Штици" Бугай Бугайкевич.

Тілесні насолодженя хвилеві, але щире кохане — се вічна насолода, котрої може доступитись тільки духово розвинена людина. Не московське "хлистовство" з їхнім ідеалом "кто каво зґребьот", не "вільна любов", не мормоньство, чи турецькі гареми, але **одноженство щиро закоханих духом, вільно пібравших ся людських пар — се ідеал женячки,** се ідеал будучини. З такого чистого, сьвятого кохання народить ся вище, краще людство, людство, що буде **вміти любити.**

Танці. Слоні, коли на них заходить тічка, чито час пнрованя, сходять ся у великі череди і тоді танцюють, себто топчуть ся на однім місці, гойдаючись цілим своїм тілом; щось подібного, як у нас старі люди гуляють "журавля". Під-час парованя гуляють і деякі ґатунки птахів. У людей є три ґатунки танців: 1) танці бойові, 2) танці парованя і 3) танці роспустні. Боєві танці істнують у дикунів, коли вони плиганєм впроваджують себе у захоплене, щоб немати ляку у бою; танці парованя, чито женячки, мають ся у дикунів найнищого ступіня розвою; сі танці гуляє наша сільська молодь, гуляє їх челядь в усіх народів. В танцях парованя молодь має нагоду показати силу і звинність свого тіла. Але танці легенько переходять у танці роспусти, у всілякі "кик-воки", та "факстроти". Отже шануюча свою людську гідність молодь неповинна брати участи в жадних танцях, яко рештках звірства, дикуньства і гидкого зубоченя — роспусти. Для запізнаня і парованя людська молодь має добрати вищих, людських способів. Приміром, клюбів самоосьвіти, тощо.

Неволя думаня. Більшість людства, не помилимось, коли скажемо 99% його, **не думає самостійно.** Людський мізок ледачий і має нахил підлягати дужчому або юрбі. Як кусник заліза магнесуєть ся від стичности з маґнесом, так підлягають люди людям. За діточих літ ми неминучо стаємо невольниками думаня наших батьків та опікунів. Потім починають неволити нашу думку учителі; з другого боку ми стаємо невольниками опінії наших товаришів, ми мусимо думати так, як думає та церква, до котрої ми належимо, не робить ріжниці чи вона зла чи добра. Повироставши, ми стаємо невольниками думаня тієї партії, до котрої присилували пристати нас наші економічні та національні інтереси та потреби. Люди стають невольниками моди, що є найяскравіщим покажчиком людського невільництва духа і думаня. І так від дитячих літ до домовини се невільниче кодло, неволючи і підлягаючи, мріє і базікає про волю, а не знає, що поки кожна окрема людська одиниця не стане самостійнодумаючою, доти дійсної волі людям ніколи не бачити.

Крадіж. З кількох решток про які нам лишилось сказати, згадаймо про наліг крадіжу. Протягом тисячеліт людство рабувало і крало, і сей наліг рабунку і крадіжи є в крові окремих одиниць і цілих держав. На сю хоробу рабунку хорі Ляхи, Москалі, Французи і усі, так звані, імперіялістичні народи.

Ляк роботи. Є люди, що боять ся праці; гірше того! соромлять ся робити... А закон сьвіта каже: "В поті чола твого будеш їсти хліб твій". Від найменьшої животини до найбільших істот усе працює на свій **щоденний** кавалок поживи. Ой, скільки щастя, скільки насолоди в тій праці: робити на власний кусень хліба!

А є цілі кляси, що боять ся і зневажають працю. До тих кляс належить і наша старокраєва українська інтеліґенція. Вони воліють здихати зголоду, поневірятись на гербаті та оселедцях, але, Боже борони, **"понизити"** свого гонору якоюсь роботою поза стухлих бюр. Сеї хороби наша інтеліґенція набралась від польської шляхти. Але можно сподіватись, що теперішній европейський переверт навчить їх не боятись і ручної праці.

Самовбивство. У людях ще зауважуємо один цікавий прояв, самовбивство. Стаєть ся се в людини тоді, коли її безрадний розум уроїть собі, що "усе пропало", що "що нікому він не потрібний," що "йому сьвіт зашито". Але поміж самовбійниками трафляють ся родові убійники. Ми читали про одну анґлійську родину лордів, про котру писалось, що кожний хлоп з тієї родини, доростаючи 25—30 літ, убивав себе. Цікавою є для психольоґа родина С-чинських в Галичині, члени котрої поповнюють самовбивство, або взагалі дуже нервові, напрасні і стають у прикрих хвилях житя безрадними.

(Далі буде.)

ЗОРІ ГРЕЦІЇ.

ЖИТЄПИСИ ГРЕЦЬКИХ ФІЛЬОЗОФІВ.
(Продовженє.)

III.

ПЛАТОН

(427-347 Пр. Хр.)

Переклав М. Петрівський.

Ся нещаслива подорож, не тільки не повелась, але ще зробила справи гіршими, як були; Діонизій зробивсь зловорожим для Діона, засилаючи його на вигнанє. Хоч Діонизій лишав ся глухим що-до Платонових нарад, він все ж любив його розмову і трактував його з великою повагою; все затримував його в Сиракузах; аж після впертих прохань фільозофа відіслав його домів. Не вважаючи на те, що сталось, по певній перерві часу, Платон наважив ся знов полишити Атени і зробити другі відвідини Діонизові, в надії добитись увільненя Діона. В тій надії, також він був заведений, і по довшім побутю радий був повернути до Атен.

Платонові відвідини у Діонизія були дуже зганені і мотиви його поперекручувані неприязними критиками; ті закиди були стали ще гіршими, коли Платон цілковито завів ся в своїх надіях. Послідні роки його довгого житя були засмучені нещасливим зворотом випадків в Сиракузах, погіршеними знеславляючими надужитями влади і гвалтовною смертею його близького приятеля Діона, котрий приніс біду на него і його Академію. Однак, Платон дожив вісімдесять літ віку і умер в 348—347 Пр. Хр., полишаючи значний маєток, котрий він переказав тестаментом, що ідосі істнує. Але його фундація, Академія, не вмерла з ним. Вона перейшла до його сестрінка Спевсипа, який унаслідив його яко учитель і директор школи, а сам був унаслідженй по вісьмох роках Ксенократом з Халцедану, коли другий учень академії, Аристотель, по неприсутности кількох літ в Атенах, повернув назад тай заложив свою власну школу в Ліцеї, на другім кінці міста.

Пізніща половина Платонового житя в його ріднім місті минули в повазі і пошанівку, хоч він не брав жадної участи в політиці. Кажуть, що він промовляв перед Дікастерією, як оборонець оскарженого ґенерала Хабрії; також Платон діпняв скасованя коштовної та виставної функції Хореґія фондом одержаним від Діона. Поза Атенами повага до него також була велика. Коли Платон пішов на Олимпійські Игрища в р. 360 Пр. Хр., він був там особою уваги і поважаня; він був відвідуваний слухачами, молодиками стану і амбіциї, з найдальше віддалених грецьких міст.

Оттака наша ціла відомість дотично Платона. Скупа вона, і ми не маємо достовірного авторитету на жадну частину з того. Ми не маємо Платонового опису від жадного письменника, ані від приятеля, ані від супротивника. Після смерти Сократа ми не знаємо нічого про Платона, як людини і горожанина, крім того невеличкого, що можна було дізнатись від його кількох учнів, — але і те було написанє, коли Платон був дуже старим, і тичить ся головно зносин з Діоном і Діонизієм. Його діяльоґи, коли ми пробуємо витлумачити їх колективно, і зібрати з них загальні висліди що-до характеру та мети автора, піддають цінні доводи і змішані ваганя, але достарчають мало висновків. В жаднім з своїх діяльоґів Платон не говорить до нас в своїй власній особі. Єдино в апольоґії (котра не є діяльоґом) натякуєть ся про його присутність; у Федоні він згаданий як неприсутний зпричини слабости. Кожний з діяльоґів, посередних, чи непосередних, проводжувані від початку до кінця особами котрих він презентує. Жаден з діяльоґів не достарчає позитивних внутрішніх доказів, означаючих дату його писаня.

В кількох є натяки потверджуючі, що ті діяльоґи мусіли бути написані в періоді пізніщім, як другі, або пізніще від деяких даних випадків знаної дати; але нічого неможна запевняючо встановити. Ані нема жадного позамісцевого сьвідоцтва, щоб допомогло встановити час писаня якого небудь з Платонових діяльоґів; бо увага приписувана Сократові дотично діяльоґа званого Лисій (котра увага, наколиб була правдивою, потвердила б, що діяльоґи були написані за житя Сократа) видаєсь зовсім непевною. А гадка деяких критиків, мов Федрій був найпершою Платоновою композицією, є нічим більшим, як висновком зробленим (в найкращім випадку непевним, і в моїм судженю фалшивим), завдяки його дітирамбічному стилю і еротичній темі.

(Кінець про Платона.)

Др. Зенон Кузеля.

ХВЕДІР КОНДРАТОВИЧ ВОВК.

З приводу других роковин смерти.

(Продовжене.)

Попри етноґрафію Вовк займав ся тоді й ботанікою й оголосив **"Словарець народніх українських назв ростин".**

Скінчивши університет (1871 р.), Вовк брав живу участь і в тодішнім українськім громадянськім житю і стояв у близькій товариській звязі з членами гурту Антоновича й Драгоманова, про яких знав розказувати багато цікавих споминів.

В 1876 р. він разом із Драгомановим виеміґрував за границю й брав участь у його виданях. У четвертій книжці женевської "Громади" надрукована під псевдонімом **(Сірка)** його розвідка **"Т. Шевченко і його думки про громадське житє",** (останнє видане у Львові 1906. Стор. 99, 160. Ціна 60 сот.), що була першою докладною характеристикою громадсько-політичних поглядів Шевченка на підставі празького виданя "Кобзар" й викликала живе заінтересоване й дискусію. З її приводу написав Драгоманів свою відому студію "Шевченко, украінофіли й соціялізм" ,і обидві праці довший час були улюбленою лектурою студентських гуртів.

В тих часах побуту на еміґрації Вовк стояв близько Драгоманова й Лахоцького й дуже жалко, що мабуть крім деяких листів не полишив нам споминів проті часи, про які знав так багато росповідати.

Не рахуючи недовгого перебуваня на Україні в 1878 р., де займав ся археольоґічними розслідами по Київщині й Волині, Вовк цілий час аж до 1905 р. перебув за границею, то в Швайцарії, то в Болгарії, то вкінці у Парижі, займаючи ся спершу живо політикою серед еміґрантів, а пізніще виключно наукою, зокрема ж етнольоґією й антропольоґією. В останнім десятиліттю минувшого столітя Вовк осів на-стало в Парижі, як професор антропольоґічної школи проф. Мортілє й співробітник місцевих наукових видавництв як Anthropologie, Revue das traditiones populaires, Melusine і т. д., та лектор вільної руської школи.

На той час припадає найбільша частина фахових праць покійника, які зєднали йому славу визначного вченого не тільки у нас, але і в широкім науковім світі.

Сі праці друкувались переважно по французьки, одначе Вовк не переривав звязків із рідним краєм і не забував ніколи, що він Українець і повинен свої сили віддати на послуги Україні. Не тільки що майже всі його чужомовні праці дотикали України, але й усі научні заходи земляків знаходили в нім щирий відгомін і активну поміч.

Коли у Львові, завдяки проф. Грушевському, закипіла наукова робота в Науковім Товаристві ім. Шевченка й повстала окрема Етноґрафічна Комісія, яка приступила до власних видань, Вовк іменований дійсним членом товариства, став на її чолі і від 1899 року видавав **"Матеріяли до української етнольоґії",** в яких оголосив багато цінного матеріялу й багато власних праць. Хоч далеко від Львова, Вовк стояв із Науковим Товариством у близьких зносинах, а навіть не жалував труду, щоби приїхати до Галичини в 1904 році і розпочати научні розсліди прикарпатської людности, які вели ся ним систематично через три роки в 1904, 1905 і 1906-ім році при допомозі д-ра Франка, д-ра Раковського, Рабка й моїй і принесли великий, на жаль не в цілости опублікований, матеріял. В 1904 році Вовк брав участь в університетських літніх курсах у Львові, куди були тоді зїхали ся численно й російські Українці.

Революція в 1905 р. повернула вкінці Вовка Україні. Після довгої переписки йому дозволено, мабуть з кінцем 1906-го року, вернути до Петербургу й тут він зайняв визначне місце впорядчика (хранителя) Антропольоґічного й Етноґрафічного Музею ім. Олександра III. Попри се Вовк стає доцентом петербурзького університету, гуртує довкола себе молодіж і заправляє її до научної роботи у своїм семінару і у численних научних екскурсіях, які робить на Україну.

Знайшовши ся між ширшим українським гуртом, Вовк віддаєть ся тут цілком українському житю, бере участь в орґанізаціях і оголошує статі на українські теми в "Украинском Вѣстникѣ" (про тип Українців), "Былом", "Украинской Жизни", "Странѣ" і т. д. Очевидно наукові інтереси займають його найживіще, одначе, як пише Ефремов у "Новій Раді", кабінет Хведора Кондратовича був не тільки науковою леборaторією, а й місцем, де провадились

палкі розмови на житєві й громадські теми та вироблялись пляни політичних заходів. І цей інтерес до живого житя не покидав небіжчика до останніх хвилин.

Останніх 10 літ діяльности Вовка були виповнені жвавою й всесторонньою роботою. Вовк розмахував ся до великих праць і робив пляни на далеку мету так от би перед ним стояли ще довгі роки житя. Вовк систематично розсліджував Україну, шибав ся по всіх усюдах (прим. по чернигівській, волинській і київській губ. по Кубані і т. д.), збирав річі до музею, в якому уладив прецінний український відділ, через кілька літ проводив Петербурським Антропольоґічним Товариством і займав ся його видавництвами, займав ся справою українського словара, а також разом із небіжчиком проф. М. Ковалевським і академіком Коршом та з проф. Грушевським, проф. А. Кримським, проф. Туган Барановським та академіком Шахматовим приступив до важного й великого видавництва **"Український народ в єго прошлом и настоящем"**, якого до 1916-го року появили ся два обємисті томи. Більшу половину другого тому займають дві дуже цінні й одинокі в своїм роді праці Вовка **"Антропологическія особенности украинского народа"** (стор. 427-454) і **"Етнографическія особенности украинского народа"** (стор. 455-647) з 19-ма таблицями й ілюстраціями й 4-ма картами.

І саме в тім розгорі роботи, яку небіжчик хотів перенести в цілости до Київа, заскочила його несподівано смерть.

Хведір Вовк був першим визначним українцем антропольоґом, що заняв ся систематично розслідом типу й побуту українського народу. Численні попередники, а навіть сучасники Вовка займали ся більше всього збиранєм етноґрафічних матеріялів і описом народніх звичаїв та обрядів, рідко коли входячи в їхнє походженя й значіня. Вовк перший з українців, взяв ся до систематичних розслідів типу, звичаїв, обрядів і побуту українського народу, сповняючи тут ту саму роботу, що його товариш Драгоманів робив на полі фолькльоду (народньої словесности). Перебувши добру фахову школу заграницею, де здобув титул доктора, й поширивши свій світогляд численими подорожами по Австрії, Швайцарії, Франції, Болгарії, Італії, Румунії, Еспанії і т. д. приложив Вовк критичну й порівнявчу методу і до українських звичаїв і обрядів та до української матеріяльної культури, а зокрема до поодиноких технічних знарядів, будівництва, орнаментики, тощо. Научні інтереси Вовка були при тім дуже широкі й розтягали ся в рівній мірі на антропольоґію, як і на етноґрафію, етнольоґію, археольоґію й ґеоґрафію.

Вовк працював у кожній з тих царин зокрема, одначе, як антропольоґ з фаху, найбільшу увагу присвячував **антропольоґії**, уважаючи инші науки про людину й людей тільки помічними науками антропольоґії. На його гадку антропольоґія, як наука про фізичні, найбільше тривалі й незмінні прикмети людини, повинна бути тією підставою, на якій має спочивати знанє про людину. Через те він клав найбільшу вагу на **антропометричні поміри**, які переводив залюбки сам з великою точністю і для чого підготовив ряд молодших сил.

І самого себе хотів Вовк лишити для розслідів. У своїм заповіті він висловив бажаня, щоб тіло його було по смерти віддане для анатомічного розгляду, а особливо щоб виймити мозок з черепа і зберегти для майбутньої анатомічної української ляборатори чи інститута в Київі.

Хв. Вовк поставив собі метою зібрати докладний і певний матеріял про тип української людности на цілім просторі України й зачав з 1904 року систематичні розсліди, вживаючи до помірів і послугуючи ся француським методом Брока, приймленим міжнароднім порозумінєм 21 IV. 1907 у Монока і 14. IX. 1912 у Женеві (**"Междуннародныя соглашенія для обєдиненія антропологических измѣреній"**. Перевод по редакціей Ф. К. Волнова. (Петербург 1913 Изданіе Рус. Антрополог. Общества при Спб. Университетѣ). Сі розсліди вели ся спершу з рамена Наукового Товариства імені Шевченка у Львові, від 1904 до 1906 року, по обох боках Карпат, серед галицьких і угорських Лемків, Бойків і Гуцулів та на Буковині й принесли великий цифровий, рисунковий і фотоґрафічний матеріял, про який були докладніщі вістки в **"Науковій Хроніці Наук. Товариства ім. Шевченка"** і в фахових (француських видавництвах. Частину того матеріялу обробив і оголосив Вовк в окремій ілюстрованій розвідці: **"Антропометричні досліди українського населеня Галичини, Буковини й Угорщини. "І. Гуцули" "Матеріяли до укр. етнольоґії"** том X. Львів 1908).

(Далі буде).

Др. Іван Франко.

Нарис Історії УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

(Продовжене.)

Вихованцем печерського манастиря був мабуть також чернигівський ігумен Данило, прозваний Паломником, автор відомого опису своєї подорожі до Палестини, що являєть ся взірцем пізніщих південно і північно-руських описів, а своєю точністю, живістю і талановитістю оповіданя і патріотичним духом належить до найкращих памяток середньовікового паломництва взагалі, а на Руси лишив ся й доси недосягненим і тішив ся великим поводженєм і розповсюдженєм, чого доказом між иншим є й те, що навіть у Галичині маємо декілька його копій з XVI і XVII віку. Легковірний як усі монахи, ігумен Данило з уподобанєм оповідає про все, що видів і чув, нотуючи при ріжних святих місцях богато апокріфічних леґенд і місцевих оповідань, у тім числі також невідому ні звідки инде звістку про побут князя Олега на Родосі.

Правдоподібно з міщанського стану, а власне з Киян, походив також згаданий уже Святославів дружинник, Василь, автор остатньої і найцікавіщої з літературного боку частини найстаршого літопису, що починаючи роком 1093 уриваєть ся на році 1113 і в своїй основі займаєть ся центральною особою Володимира Мономаха аж до його вступленя на київський престол, систематично проводячи в тім оповіданю своєрідні федералістичні ідеї союза князів під верховенством Великого князя київського, для усуненя князівських сварів і спільної боротьби з Половцями. Особливим літературним інтересом у тім першім, визначно політичнім південно-руськім творі відріжняєть ся особливо високо драматичний епізод про осліплене Василька Теребовельського, в якім автор згадує також дуже займаючими словами про свою власну стрічу з осліпленим і увязненим Васильком.

Між письменниками старої Південної Руси займає видне місце також один князь, Володимир Мономах, своїм Поученєм дітям, у якому маємо крім властивого поученя також нарис автобіоґрафії князя і способу його житя, а на кінці коротенький лист до князя Олега. Твір визначаєть ся простотою і щирістю тону, а автобіоґрафія дає вельми цінний образ князівського житя за тих бурливих часів.

Зовсім иншого рода твором є так зване Моленіє Даниїла Заточника, гумористичний витвір якогось скомороха, зложений з напущених фраз і хитромудрих афоризмів, сплетених у калейдоскопічній беззвязности, з доданим при кінці мотивом грецького переказу про перстінь Полікрата: буцім якийсь Данило заточник, прогнаний неласкою князя Святослава на озеро Лач, написав йому се Моленіє на доказ свойого дотепу, і сховавши його в пушку, кинув у воду; пушку проковтнула риба, рибу зловили князеві слуги, а отворивши її живіт, найшли пушку і передали князеви, який уласкавив велемудрого заточника.

IV. НАЙСТАРШИЙ ЛІТОПИС.

Найважніщою памяткою старо-руського письменства треба без сумніву вважати твір, що має титул "Рускій лѣтописець", а докладніще "Се повѣсти временних лѣт, откуду пошла руская земля і кто первѣе начал в Киевѣ княжити". Сей історичний твір обіймає час від найдавніщих, відомих авторови споминів старославянського розселеня, племенного подїлу північно-східних Славян і побуту староруських племен, далі йдуть перекази про початки державної орґанізації південної і північної Руси, про найстарших князїв київських, про хрещенє Руси і пановане Володимира, про його безпосередніх потомків аж до пановання Володимира Мономаха включно. Се т. зв. найстарший літопис, редаґований безперечно в Києві в першій половині XII віка, який пізніще був продовжуваний ріжними руками з ріжних жерел у т. зв. першім Київськім літописі, що сягає аж до монгольського нападу 1240 р.

Перша половина сего твору, що сягає до 1113 р., в якім правдоподібно була зредаґована, має назву найстаршого літопису і дійшла до нас у богатьох рукописних копіях, у яких можемо розріжнити дві редакції, неслушно доси називані одна південною, а друга північною, бо обидві були зредаґовані на Півдні, одна в Києві, а друга може в Чернигові, на що вказувало б включене в неї поучене чернигівського князя Володимира Мономаха. З огляду одначе, що Мономах умер великим князем у Київі, краще

буде допустити, що обидві редакції таки повстали в Київі.

Найстарший літопис в обох редакціях має компілятивний характер і складає ся з ріжних елементів, оріґінальних і перекладаних або перероблюваних, що розпадають ся на чотири части, відмінні що до свого походженя, а звязані тілько одною спільною редакцією. Перша частина, що сягає від початку до смерти князя Святослава, містить у собі крім вставок з грецького хроноґрафа Григорія Гамартола, також виписки з болгарського хроноґрафа враз з леґендою про славянських апостолів Кирила і Мефодія, далі норманські заґи про норманських завоєвателів Рурика з його братами, Олега, Аскольда і Дира, Ольгу і її мужа Ігоря і їх сина Святослава. Стоїмо тут без сумніву на історичнім ґрунті, але далекі від історичної правди, бо всі найважніщі події, подані в нашім літописі про житє тих осіб, носять на собі виразний характер поетичного вигаду, нераз у високо драматичній формі, або навіть у мало що зміненій поетичній формі, і майже всі без виїмка при порівняних дослідах з иншими сучасними жерелами показуть ся відбитками міжнародніх заґ та леґенд про творенє нових держав, або самовільні перерібки подій, що на правду виглядали зовсім инакше.

Обік тих частин, які можна вважати династичною традицією пануючої династії Руриковичів, маємо в найстаршім літописі три важні памятки документального характера, про яких автевтичність, особливо двох перших, не можна сумнівати ся; се договор Олега з Греками з р. 911, договор Ігоря з Греками 941 і договор Святослава з Греками. Сі договори крім високої історичної вартости важні також як літературні памятки, даючи нам найстарші зразки актового языка і юридичної термінольоґії дохристіянської Руси X. в.

Крім сих документів маємо в першій частині літопису також ряд дуже важних місцевих записок, привязаних або до певних місць, або до певних осіб. Ті записки між иншим свідчать про те, що значний час перед заведенєм християнства, ще може в IX віці, був звичай записувати важніщі події чи то на окремих табличках, чи на вільних полях якихось старших, може чужих рукописів.

Друга частина найстаршого літопису, що починає ся панованєм Ярополка і кінчить ся упадком Святополка Окаянного, писана очевидно по одному пляну якоюсь духовною особою, напевно сучасником Володимира Великого, але таким, що мало цікавив ся політичними відносинами Південної Руси, а далеко більше дбав про обрисоване морального облича своїх героїв. Оповіданє починає ся коротким описом панованя Ярополка і його убійства слугами Володимировими, і високо драматичним оповіданєм про перші роки панованя Володимира, де він малюєть ся правдивим Варягом, насильником і многоженцем; потім іде просторе оповіданє про його навернене на християнство, оповіданє зложене далеко більше з леґендових мотивів (іспитанє вір, образ страшного суду, як доказ правдивости християнства), ніж з історичних фактів, і розширене дуже просторими вставками, перекладеними з грецьких жерел (промова фільозофа з поданєм змісту старозавітної історії, і поученє Володимиру дане буцім йому корсунським духовником, а перероблене з грецького твору Михайла Синкелла). Можливо що до оповіданя про Володимира було пізніще додане оповіданє про вбійство його синів Бориса і Гліба їх братаничем Святополком і про траґічний конець тогож Святополка, але й се оповіданє очевидно написане особою духовною, у якої поза моральними моментами щезають політичні.

Третя частина літопису, що обіймає часи від смерти Святополка до р. 1090, компільована також духовною особою і її можна вважати коли не в повні, то в значній части тим Печерським літописом, про котрий згадуєть ся в Патерику і якого авторство приписуєть ся там Несторови. З порівнаня сеї части літопису з дійсними писанями Нестора переконуємо ся, що він не був автором того літописного оповіданя, а був ним по всякій правдоподібности печерський монах Теодор, який сам про себе згадує, що вступаючи до печерського монастиря застав іще Теодозія живим, а в р. 1090 віднайшов його мощі в його келії.

Кінцева частина найстаршого літопису, починаючи від р. 1091 і вриваючи ся р. 1111, являєть ся нам окремим твором, писаним рукою світської людини, Киянином і дружинником київського князя Святослава, на імя Василієм. Про себе самого він оповідає тілько те, що в шкільних справах був післаний з Київа на Волинь і бачив ся там з осліпленим князем теребовельським Васильком, але ціле його оповіданє про ті бурливі роки, про переговори і зїзди князів та боротьбу з Половцями навіяне політичною думкою про доконечність союза князів супроти спільного ворога і занеханя домашніх роздорів.

(Далі буде).

Франц Шіндлер,

 Відділ Фізики.

(Продовженє.)

Не всі тіла однаково проводять тепло. Тіла, котрі швидко приймають тепло, а також швидко проводять його дальше і швидко віддають, звуть ся **добрими провідниками тепла.** Тіла, котрі забірають тепло поволі, поволі його проводять далі і тільки поволі можуть його віддавати, звуть ся **поганими** (лихими) **провідниками тепла.**

Найліпшими провідниками тепла є металі; до поганих провідників належить: вовна, шовк, піря, дерево, солома, земля, попіл, вуголь, сніг тощо.

Як що хочемо, щоб тепло швидко розходило ся, так вживаємо **добрих провідників** (залізні посудини куховарні, залізні печі і п.); де ж хочемо тепло затримати, то вживаємо лихих провідників. В останньому випадку або тепло, яке вже маємо, тримаємо укупі (постеля, одіж і т. и.) або тепла, що напливає, не допускаємо (огневі кліщі, залізко, дверці від печі мають деревяні ручки). — Чому з початком зими криничні рури, водопроводи і де-які рослини обвивають соломою і т. и.? Чому вода літом в деревляних посудинах буде довше зимною, ніж в металевих?

Як що наповнену водою пробну рурку нагріємо в верхній частині, так тут вода буде кипіти, а внизу вона так і залишить ся зимною. **Вода лихий провідник тепла.**

Всі инші течі, а також і повітрянї тіла ставлять ся так само до нагріваня, як і вода. На поганім проводжені тепла в повітрі полягає вживаня подвійних вікон.

(Проміньованє тепла.) Як що ми станемо біля вогню або біля дуже напаленої печі, так з того боку тіла, котрим ми звернені до вогню або печі, почуємо значне тепло. Се тепло зникне зараз же, як ми поставимо якусь заслону між собою і вогнем або печею. З иньших досвідів довідуємось, що тепло від теплого тіла розходить ся в усіх напрямках простими лініями **(проміня тепла).**

Тепло, що простими лініями розходить ся від кожного тіла на всі боки і з великою швидкостею просягає повітрє, зветь ся промінястим (промінним) **теплом.**

З досвідів знаємо, що: **тіла з темною і шершавою поверхнею віддають серед таких самих обставин більше тепла, ніж тіла з рівною і ясною поверхнею.** Сим власно і поясняєть ся, чому груби з темною і шершавою поверхнею гріють краще, ніж груби з чистою і ясною поверхнею.

Тіла з темною і шершавою поверхнею також більше і приймають тепла, ніж тіла з гладкою (рівною) і ясною поверхнею. Тому влітку ми вдягаємось в ясну одіж.

ТОПЛЕНЄ І ЦІПНЕНЄ (ТВЕРДНЕНЄ).

(Топленє.) На весні сніг і лід топить ся і стає водою. Як що держати олово або цину в залізній ложці над полумєм, так вони розтоплюють ся (стають плинні). **Сей перехід від тепла ціпкого** (твердого) **тіла в краплисто-плинний** (рідчий) **стан звемо топленєм.**

Лід топить ся при 0° C, масло при 31° C, віск при 64°, цина при 228° олово при 330° срібло при 945° C. **Кожне тіло має певну температуру топленя, котру і звемо кропкою топленя.**

Де-які тіла, як дерево, вугіль, тощо не топлять ся.

Як що ми вставимо тепломір в посудину з потовченим ледом так ртуть покаже нам 0°. Нагріймо тепер посудину; лід почне топити ся, але ртуть зістанеть ся на своїм місці; постачанє тепла не підвищує температури льоду, що тане. Але, як тільки лід увесь ростане, тоді ртуть в тепломірі почне підіймати ся. **Температура тіла незмінюєть ся підчас топленя; тепло, що постачаємо, йде на топленє тіла.**

Тепло котре потрібне на топленя якогось ціпкого тіла, зветь ся **утаєним теплом** (укритим теплом) **топленя,** бо ні термометром, ні нашим чутєм його не можна спостерегти. Тепло ж яке виявляєть ся на підвищеню температури тіл, звемо **вільним теплом.**

(Ціпненє [тверднене].) Взімку **вода замерзає і стає льодом.** Як остудити стоплене олово, воно знову стане ціпким (твердим). **Перехід тіла з краплистого-плинного стану в** ціпкий (твердий) **зветь ся ціпненєм** (твердненєм).

Ціпненє починаєть ся при певній температурі, при так званій кропці ціпненя (кропці замерзаня), котра сходить ся з кропкою топленя. Докладні досвіди виявляють, що під час ціп-

неня тіла одержуємо вільне тепло.

ПАРОВАНЄ ТА КИПІНЄ.

(Парованє.) Вода, алькоголь, камфора, виставлені у ненакритім начіню на вільне повітрє, поволі убувають і врешті цілком зникають; вони, **випаровують.** Повітряні тіла, що повстали від сього, звуть ся **парами.**

Перехід краплисто-плинного (рідкого) **тіла в ґазовий повітряний стан зветь ся парованєм, а ціпкого, тіла — сублімацією. Парованє відбуваєть ся тільки на поверхні тіл.**

З досвідів дознаємо ся, **що для пexecuting пикиараваня тіла потрібне тепло.** Натрімо руку алькоголем; руці буде холодно, бо те тепло, що потрібне для пaverання алькоголю, береть ся від неї. Після дощу повітря охолоджуєть ся.

(Засоби, що прискорюють парованє.)
1. Парованє прискорюєть ся збільшенєм вільної поверхні. Тому ми розстелюємо мокру білизну, а також і свіжо скошену траву; та сама кількість течі випаровує на рівнім місці швидче, ніж в вузкім начиню (шклянці). **2. Парованє прискорюєть ся підвищенєм температури.** В теплі, літні дні дороги висихають швидче, ніж взімі. **3. Парованє прискорюєть ся швидким усуненєм пари.** Мокрі річи висихають **швидче, коли віє вітер.**

(Кипінє.) Як нагрівати в розчиненім начіню звичайну воду до питя, тоді насамперед, з води виходять бульки повітря, що є між частинами води; після сього на дні посудини утворюють ся маленькі бульки водяної пари, але підходячи до гори і стрічаючись там з холоднішими верствами води, вони згущають ся знову і тим утворюють шипінє; пізніще вони доходять аж до поверхні. Коли температура всієї води доходить до 100% C, тоді пара утворюєть ся не лише в нижній частині води, але і в **цілій її масі** і тоді вона дуже булькотить — вода кипить. **Перехід течі в пару** (ґазовий стан), **коли пара виходить не лише з поверхні, але й з середини, зветь ся кипінєм.**

Температура течі під час кипіня (у ненакритім начіню) лишаєть ся незмінною. Ступінь тепла, при якім кипить теч, зветь ся **кропкою кипіня.**

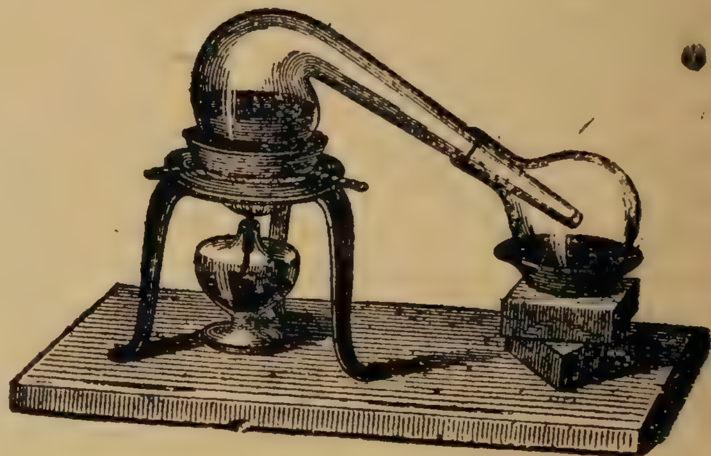
При тисненю повітря 760 mm киплять: етер при 35° C, алькоголь при 80°, вода при 100°, лянна олія при 316°, живе срібло при 358'5° C.

На високих горах вода кипить при нижчій температурі, а в глибині копалень при температурі вищій, ніж на рівнині. В так званім **пульсовім молотку,** (приладі, що складаєть ся з двох скляних куль, сполучених шкляною рур кою), замкнений алькоголь — тому, що в апараті нема повітря — кипить від тепла руки. **Чим меньший тиск повітря, тим швйдче теча кипить.**

КРАПЛІНЄ ПАРИ.

Як потримати над начинєм, в котрій кипить вода, холодну покришку, так незабаром побачимо на ній зі споду краплі води. **Через остудженє пара стає краплисто-плинною** (течею).

Спровадьмо руркою пару з бляшки, в котрій кипить вода, до иньшого начіня з холодною водою; пара тут згусне, кількість води тут збільшить ся і її температура стане вищою. **При переході пари в плинний** (рідкий) **стан ми одержуємо вільну теплоту.**

Обр. 4. Прилад до дестиляції.

На властивості течей переходити в пару, з котрої остудженєм знову можна одержати теч, і полягає так звана **дестиляція** (обр. 4.). Коли треба відділити течі з ріжними кропками кипіня, напр. воду від алькоголю, або теч від розведених в ній **ціпких** тіл, тоді вживають дестиляції; сю мету якраз має дестиляція джерельної води.

Для **дестиляції** невеликої кількости течі користають ся часто шкляним **дестиляційним приладом.** Він складаєть ся з реторти, до котрої наливають теч, що має дестилювати ся, і з бані, в котрій пара стає плинною. Баня остуджуєть ся холодною водою, що є в мисочці або краплями спадає згори на баню.

Сублімацією можна також і **ціпкі вітріючі тіла відділити** від невітріючих. Таким чином ми прочищуємо сирову сірку від каміня.

(Далі буде).

Н. А. Рубакин.

КАМЕНІ ЩО ПАДАЮТЬ З НЕБА.

З московської переклав В. Б. **(Продовжене).**

З него не долетіло до землі жадних кусників. Поміж мешканцями Цвіттав, теж подибались сьвідомі люди, котрі зазначили, коли той камінь згас над їхнім містом. Таким чином люди довідались над котрою країною той камінь зявив ся і до котрої країни він долетів, тримаючись досить високо. Отже, його бачили люди на протязі 460 кільометрів, а усього ссяв той камінь на небі 4, а може 5 секунд. Себто на протязі 460 кільометрів люди бачили ту огняну кулю майже в той-сам час. Протягом 4-5 секунд та куля пролетіла 460 кільометрів. Инакше кажучи, вона летіла від 92 до 115 кільометра на секунду. От з якою хуткостею летять часом камені, падаючі з неба. Летять у повітрі. А повітрє, хоч і на великій височені все ж перешкаджає їхньому рухови.Колиб повітря не було, камінє летілоб ще швидче. З такою хуткостею негодна дорівняти жадна хуткість гарматної кулі.

Був ще й такий випадок. 15-го Жовтня 1889 р. увечері зявилась на небі блискуча куля, себто роспечений до гицу камінь. Він перелетів понад усією Німеччиною; протягом 3—4 секунд той камінь робив майже 180 кільометрів. Инакше кажучи він робив від 45 до 60 кільометрів на секунду. Таким чином люди довідались з якою прудкостею літає в небі камінє. Ся прудкість страшенна.

Повітрє не встигає розступатись перед падучим камінєм.

От з якою величезною трудностею камінь летить крізь повітрє, примушуючи його розступатись перед собою на усі боки. Та щоб розступитись, на се завжди треба часу, а повітрє не встигає розступатись перед летючим камінєм, захоплює трохи повітря і пхає і несе його зі собою у своїм русі. Отже дієть ся таке, що повітрє перед падучим камінєм хоч частинно і розступаєть ся, але частинно і летить поперед його; инакше кажучи, воно і розбігаєть ся на боки, воно ж і набираєть ся на передній частині летючого каміня. Набираєть ся його там все більше і більше і стає все крутіщим і крутіщим.

Те повітрє само з себе стає тут з дуже зимного горячим, роспеченим.

Спершу сьому навіть годі поняти віри. Від чого б тут мало роспектись повітрє? Чи ж правда се? І де сьому доказ?

Ось сьому доказ: **від швидко згущеного повітря часом може займитись дерево і навіть камінь,** — так може роспечись повітрє. Як же довести се? На се вигадано осібний прилад, невеличкий і просто уряджений. Його звуть повітряним крисалом, бо таке крисало можна вживати до запаленя замість сірників. Сей прилад звичайна собі шкляна рура, міцна, з грубими боками. Нижщий кінець тієї рури має щільну і міцну мідяну обробу. В тій рурці порухуєсь особливий попихач. До його горішнього кінця приправлено держало. Той попихач щільно прилягає до боків рурки, так що повітрє негодне спід него видістати ся надвір. Отсе усей той прилад. Як же мож ним що запалити? Звичайно, треба взятись за держало і витягти попихача геть з рурки. Потім треба покласти на дно мідяної оброби кавалок вовни або губки, або взагалі якусь річ, що легенько займаєть ся. Потім треба знов вкласти попихача в рурку і шпарко втиснути його майже до самої оброби на дні рурки. Повітрє з рурки видобутись не годно тому, що попихач щільно посуваєсь вздовж боків рурки. Колиж попихач запхано, тоді повітрє під ним стає крутим, бо попихач стисне його. А як повітрє стиснеть ся, воно стає дуже горячим. Від повітряного горячу займаєть ся те, що лежить на дні рурки. Отже бачимо, що шпарко згущене повітрє — те саме до запаленя, що й сірника, воно від згущеня стає горячим. Повітрє завжди стає горячим, коли воно денебудь стане густим. Повітрє згущуєть ся і на передній частині падучого каменя, коли той летить з страшенною прудкостею. Отже підчас паданя каменя з неба повітрє мусить дуже нагріватись від такого згущеня і в сім випадку воно й нагріваєть ся, та ще й так, що аж камінь топить ся і горить, навіть згорає.

От чому падуче з неба камінє нагріваєть ся, блищить та горить і здаєть ся огняними кулями та летючими зірками.

(Далі буде).

ОПИС НАРОДІВ.

УКРАЇНЦІ В СХІДНІЙ КАНАДІ.

Між Квебеком і Кенорою, на просторі яких 1.500 миль, в головних центрах канадійської індустрії зібралось поверх 40 тисяч української людности. Є наші Українці в копальнях вугіля Нової-Шкоції, повно їх в Монтреалі, літнім порті Канади; українського гірника здибаєте в копальнях міди, заліза та срібла від Судбурів до Коболту та Тіменсу в Північній Онтаріо. В Сю-сен-Морі він топить залізо і робить папер; у Форт-Віліям ладує на кораблі приходяче з Заходу сотки міліонів збіжа, щоб відіслати його в найдальші закутини сьвіта; в Торонто неоднаб фабрика стала, колиб українські робітники і робітниці відступились від своїх верстатів, так само і в Гамільтоні. Є нашого брата сотками в усіх тих більших і меньших фабричних місточках Старого Онтаріо, що творить собою трьохкутник, чи півострів межи озерами Онтаріо та Юрон. Від пару років починають наші люди купувати тут землю і грати ролю і в рільництві, хоч не таку ще значну, яку відграють їхні брати на західних прерах.

Жіноча просьвітна організація при Тов. ім. Т. Шевченка в Гамільтоні, Онтаріо.

Що до кількости української сили в поодиноких місцевостях більш меньш можна так числити: в Монтреалі 5.000, в Оттаві 1.000, в Торонто 9.000, в Гамільтоні 3.000, в Виндзор 8.000, в Сю-сен-Марі 2.000, в Судбурі-Коболт гірничім дистрікті яких 6.000, в Ошаві 500, в С. Катерінес, Торолд, Веланд, Наєгра, Ґвелф і в иньших місточках навколо Торонта є по 200 — 300 українських мешканців, що разом винесе до 8,000 душ; а усього разом на цілім Сході яких 40.000.

Житє східно-канадийських Українців дуже ріжнить ся від житя Українців на Заході.

На Заході (в Манітобі, Саскачевані та Альберті) майже половина канадійської ріллі належить до українських фармерів. Вони усі канадийскі піддані. Діти наших фармерів у великій кількости взялись до вищої осьвіти, і не забаром провід і ряд в українських дістріктах на Заході буде в їхніх руках. На Заході і український робітник подбав про певніщі посади. Приміром майже усі залізничі секцийні формани — Українці. На Заході велика сила нашого робітника має свої власні хати. В Західній Канаді Українці відграють ролю в політиці Канади, вони захоплені просьвітним і культурним рухом; вони дбають про економічне піднесенє, і ми бачимо там силу всіляких українських гандльових установ. Там нарід хвилюють всілякі реліґійні рухи.

На Сході українське житє не ростяглось ще на таку велику скалю, як на Заході. Тут иньші обставини.

Здебільшого українські робітники в Східній Канаді не мали на гадці настало осідати тут, а тому і не брались до фармарства і хатів не багато придбали.

Але війна і недоля рідного краю спричинились до піднесеня сьвідомости східно-канадийських Українців в тій самій мірі, що сталось з нашими людьми і по цілій Америці. Старокраєвий невольникформаль щез. Нарід зреволюціонізував ся, хоч і в двох напрямках: одні національно, другі інтернаціонально. Жаден не ґодить ся, щоб Галичина або Буковина пішли під Польщу та Румунію. Усі хочуть визволу, хоч не однаково до него йдуть. Одні надіялись на поміч, другі орієнтують ся на власні сили. (Д. б.)

К. М. Тахтарьов.

 # ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОЇ КУЛЬТУРИ.

(Продовженє.)

Один Ротів знайомий на власні очі бачив випадок людоїдства. Се трафилось у 1888 році. Він бачив як присмажували дитину так самісінько, як звичайно припікають дичину. Він бачив, коли виймили тіло і почали обдирати товщ. Але він відчув себе так недобре і так омлів від того дивовища, що вже не міг придивлятись, що діялось далі. З другого боку той сам Рот запевнює, що, як далеко він зміг набути сьвідоцтв, він не знає жадного випадку, аби були вбиті хоч один чоловік або жінка з єдиною метою роздобутя поживи.

Взагалі людоїдство належить до таких явищ, до запевненя котрих треба ставлятись з найбільшою обережностею. Одначе, про істнованє людоїдства у поокремих племен Австралії сьвідчать багатьох подорожних і, що найголовніщого, усі безпосередні дослідачі буту австралійських племен. У племена Лурига, кажуть Спенсер та Гилен, трафляєть ся, що вбивають і зїдають малих дітей. Таке трафляєть ся згуста. Коли одна дитина заслабне, тоді вбивають другу дитину молодшу від неї, щоб її тілом нагодувати слабу. Думають, що се надасть дитині здоровля. Однак відносно того звичаю годі добре зрозуміти, бо тубольці однієї місцевости завжди пічнуть запевняти вас, що такого звичаю у них нема, але що тубольці иньших племен роблять те. Коли ж починаєш розпитувати тих послідніх, так вони й собі заперечують істнованє того звичаю у них, вказуючи на істнованє його у тих, котрі їх обвинувачували за людоїдство. Ґейсон, Гавит, Бро, Смит і иньші дослідачі теж повідомлюють про людоїдство.

Про істнованє людоїдства у минулості австралійських дикунів подибуємо у їхніх переданях та обрядах. Питанє тільки в тім, яка мета лежить і лежала в тім людоїдстві. Тому, що людоїдство, або його сліди, поширені, як здаєть ся, і в місцевостях посушливих, з скупими засобами про істнованє і в місцевостях багатих на рослини та животини, — треба припускати, що людоїдство австралійських тубольців не має нічого спільного з задоволенєм потреби невистарчаючої поживи. У більшості випадків повідомленє є про зїданє тіл убитих ворогів або перестулців. Гавит повідомляє про людоїдство у випадках родової пімсти. Пожертє страчених сьвідчить ся і иньшими дослідачами. Коли додати до того годованє хорої дитини, з метою її уздоровленя тілом її вбитого брата, так, мені здаєть ся, що найправдивіщий погляд на людоїдство Австралійців в його теперішнім змісті є погляд на него, як на обряд, котрий має звязок з ворожбицтвом.

Г. Зброя, начіня і матеріяли. Винаходи і вигади. Способи приготованя поживи. Одежа.

Австралійська дикунка; вона тримаэ ночевки довбані камяним долотом.

Досить незґрабна камяна сокира, себто, незґрабно обтесаний камінь, затиснений у держало з удвоє зігнутої ломаки, камяний ніж, звичайний деревляний кий, особлива ломака карлюка самоверть чито бумеронґ, спис, себто довга тонка жертка з гострим кінцем, котрий обпалений, щоб додати йому більше моци, з камяним наконечником, спис-шпурлячка і, нарешті, щит, зроблений з мягкого дерева — отсе майже і уся зброя Австралійців. Їхнє головніще начінє та прилади: копачка, себто загострена

ломака, котрою жінки викопують з землі всіляке споживче корінє; камяне долото, чито патик з кавальчиком примоцьованого гострого каменя до його кінця, запомочею котрого видовбують з дерева всіляке начінє на їжу та питє; жорна, себто два пласкатих каміня, котрі труть один об один про ростиранє насіня диких рослин; ручне веретено про суканє вовни, тай деревляна запалка до добуваня огню тертєм.

Доктор Рот, Бро Смит, Спенсер та Гилен і иньші дослідачі дуже докладно оповідають про вироблене Австралійцями потрібного їм начіня та приладів. До лічби австралійських винаходів можно полічити камяне долото, особливий цемент з соку декотрих рослин та камяного пороху, вмінє згинати дерево, водоносні міхи з шкір животин, мішки сплетені з трави, веретено до суканя вовни, точило, ручні жорна, тощо. Винайденє огню і присвоєнє першої звірини — дикого собаки, чито динґо, — треба уважати найголовнійщими знаходами тих дикунів. Австралійці невміють ще робити начіня з глини, хоч і вживають глину з фарбою до звичайного прикрашеня тіла.

Австралійці добувають огонь тертєм. Часом про се вживаєть ся списометач, гострий бік котрого труть об загнуту поверхню щита. Часом запро те втикають особливій прилад, що складаєть ся у більшості випадків з кавалка мнягкого дерева з маленькою ямкою на те, щоб вставляти шпарко верчений патичок з твердого дерева. Коли трафляєть ся нагода пробують роздобути огонь у сусідів за помочею горячого сука.

Австралійський дикун суче вовну на веретено.

Труднощі добутя огню тертєм примушують первістну людину всіляко підтримувати його. Декотрі приглядачі кажуть, що згуста Австралійці під-час своїх мандрівок, особливо в негоду, несуть огонь зі собою. Про се вони уживають особливі дудки з очерету, в середину котрих кладуть жевріючу кору.

Тубольці вживають огонь під-час польованя, роблючи лісовий або степовий пал; вони вживають огонь до огрітя тіла, до приготованя їжі, а також до осьвітленя, особливо під-час нічняних сьвятковань, що вимагають декотрі обряди. Що тичить ся готованя поживи, так огонь вживають до припіканя животини та рослин. Запро се кладуть досить велике огнище і намагають ся роспекти яко-мога більше великих камінюк. Біля огнища викопують у землі яму, в котру кладуть частину розпечених каменів, на верству того каміня кладуть мясо або корінє. Поверх того — новий шар роспечених каменів, і усе то закидають перстею. Такі первістні печі вживають головно про велику дичину; дрібну смажать просто на ґрані. Печенє коріня у великій кількости мало чим ріжнять ся від припіканя мяса.

Смит оповідає про великі купи землі, вугля, попілу — се первістні печі тубольців. Місця про кухонні купи, здаєть ся, вибірають біля води і вживають ся як кухня з роду в рід. На берегах богатьох річок можна бачити силу таких куп. Вони овального вигляду, яких 100 лікот довгі, 40 лікот широкі. В тих купах враз з перепаленою землею, попелом та вугілєм трафляють ся цілі і поломані сокири, часом навіть людські кістки, неначе за пізніщого часу ті купи служили місцем хованя.

Що тичить ся матеріялів до виробленя начіня та приладів, так їх або беруть на місці, як, приміром, дерево на списи, або дістають з иньших, більш-меньш далеких місцевостей, приміром кремінь, кварець до ножів, сокир, кінчиків спис тощо. Смит оповідає про істнованє в Австралії особливих місцевостей, що служуть наче якимись складами всіляких матеріялів. Такі місця покладів кварцю, охри, тощо. Одна з улюблених каменоломень є на схід на північ від Алиських джерел і є громадською власностею кількох тоемічних гуртів.

Добутє матеріялів з таких місцевостей згуста стає дійсною ґромадською справою, як се побачимо приміром з оповіданя Ґейсона про добуванє охри.“ Кожної зими, каже Ґейсон, підчас нашого Липня або Серпня, відбувають ся наради ”старшини“ (себто чоловіків, що мають жонатих синів).

(Далі буде).

Джордж А. Корниш.

ПОЧАТКИ ХЕМІЇ.

(Продовженє.)

Легенько можна довести нагріванєм самого ростопляча, що не ростопляч, але меtaль збільшуєть ся на вазі. Тому, що ростопляч позістає невідміненим, годі сказати, щоб ґази полуміня переходили крізь розтопляча аби злучитись з металем. Тому ми примушені зробити висновок, що коли субстанції горять або нагрівані в стичности з повітрем, вони єднають ся з ним принаймні хоч частково А що ті субстанції, що були нагрівані без повітря, позістануть невідміненими, легко довести, поклавши підлягаючі гореню субстанції у ростопляч і покривши їх піском або кістяним попілом, а потім його нагрівати. Коли усунути потім пісок, побачимо ту субстанцію майже невідміненою, а те легеньке відміненє кольору спричинене невеличкою кількостею повітря, що було поміж зернями піску. Більш того, там не буде жадної відміни що-до ваги субстанцій.

6. Нагріті субстанції натягають (абсорбують) з повітря. — Чи ті субстанції, що ділають враз з повітрем у гореню, сполучують ся з усим тим повітрем, а чи тільки з частиною його? Щоб відповісти на сей запит, треба буде нагріти ті субстанції у обмежаній кількости повітря і виміряти, яка частина повітря зникне.

Найкраще покласти субстанцію у ґазову батлю, котра щільно закоркована, і потім нагріти її. Залізо, мідь та маґнезій не дуже про се надають ся, бо горяч хутко перетворить їх у нову субстанцію, що правдоподібно спричинить розтріснене або ростопленє батлі; до сього більше надають ся фасфорові сьвички в низькій температурі; коли у сім випадку нагрівати батлю нестрійно, так тоді є мала небезпека її трісненя. Кавальчик фосфора, завбільшки як горошина, містить ся у батлі на азбесті, котру потім закорковують і легенько нагрівають з усіх боків, аж поки фосфор не пічне запалюватись. Батля наповнить ся густим, білим димом, і незабаром спалахне полумінь, полишивши по собі трохи рудявого насідку. Батлі дають прочахнути, а потім дають її шийкою у воду. Там у воді відтикають корок, вода сповняє майже одну пяту частину батлі. Тоді виймають батлю з води, горіючий кавальчик затоплюєть ся у воді і полумінь враз зникає. Звичайно, як кавальчик фосфору дати у батлю зі звичайним повітрем, він продовжує горіти якийсь недовші час.

Ся спроба показує, що те повітрє, що лишаєть ся у батлі не буде звичайним повітрєм, але в нім та частина, що підтримувала горенє фосфору зникла. Можливо, що хтось може собі припустити, що та відміна у властивощах повітря повстала завдяки тому фактови, що фосфор, у гореню, витворює якийсь ґаз, котрий змішуєть ся з повітрєм і так впливає на його властивощі. Але уважні студійованя горіня фосфору у повітрю допровадили до висновків, що тоді жадного ґазу не витворюєть ся, а та біла мрака у батлі є тільки витвором гореня. Тому що та мрака складаєть ся з малих, суцільних кавальчиків, вони небавом осідають на боки фляшки, і повітрє там над ними стає цілковито прозорим. Коли узяти ту рудяву субстанцію, що полишилась у батлі по щезненю фосфору, і нагріти, вона небавом займеть ся і буде горіти, показуючи тим, що се є фосфор, котрий зістав ся незгорівшим у повітрю. Ся феномена сталась тому, що той фосфор вийшов не тому, що він був увесь зужитий, але тому, що та частина повітря з котрою він зїднав ся дуже зменьшилось. Ся спроба і багато иньших подібного характеру допровадили до висновку, що повітрє зроблене головно з двох складників, один з котрих зєднуєть ся з субстанціями, коли вони горять, а другий ні. Попередня спроба також показала, що незгораючий складник повітря забирає чотирі пятих частини цілого повітря.

7. Роскладанє скальцінованого меркуру. Коли те тлумаченє феномени горіня є правдивим, так чорні продукти від роспеченя заліза та міди, і білі продукти від роспеченя цинку, маґнезія то фосфору містять в собі два складня, а власно, первістну субстанцію і додачу повітря. Має бути якась можливість відокремити кожний продукт знову у його установу, і дуже цікаво добути той активний складень повітря вільно від другої неактивної частини.

На-щастє, продукт полишений після калацінації меркуру якраз надаєть ся до тієї спроби.

(Далі буде в ч. 16.)

Математичний Відділ.

(Продовжене.)

В Канаді є три способа міри **ваги:** авердюпойз-вага, трой-вага і аптекарська вага. В загальнім ужитку є авердюпойз-вага.

Доміняльною означною (standard) одиницею ваги буде фунтовий авердюпойз. (Pound, Avoirdupois).

Авердюпойз-вага.

16 драхмів (dr) . . . . 1 унець (oz)
16 унців . . . . 1 фунт (lb)
100 фунтів . . . . 1 сотнар (гандредвейт, або сентал (cwt.)
20 сотнарів . . . . 1 тона.

Увага: 700 зерен (grains) (gr.) = 1 lb авердюпойз. 14 lb = 1 камінь (stone.) 5760 зерен = 1 lb. трой = 12 oz трой.

Устні вправи.

1. Скільки буде унців у 12 lb. смальцю?

2. Скільки буде сотнарів у 1200 lb? Скільки унців у 96 драмах? Скільки фунтів у 96 oz? Скільки каменів у 84 lb.?

Спадаюче розбиване.

Розбийте 5 тон 15 cwt. 13 lb. 14 oz на унці.

(а) 5 тон 15 cwt. 13 lb. 14 oz.
20
———
100 cwt. = 5 тон.
15
———
115 cwt. = 5 тон 15 cwt.
100
———
11500 lb. = 5 тон 15 cwt.
13
———
11513 lb. = 5 тон 15 cwt. 13 lb.
16
———
69078
11513
———
184208 oz. = 5 тон 15 cwt. 13 lb.
14
———
184222 oz. = 5 тон 15 cwt. 13 lb. 14 oz.

(б) 5 тон
20
———
115 cwt.
100
———
11513 lb.
16
———
69092
11513
———
184222 oz

Провиднене: Скільки в 5 тонах сотнарів? Скільки сотнарів у 5 тонах і 15 cwt.? Скільки фунтів у 115 сотнарах? Скільки фунтів у 115 cwt. і 13 lb.? Скільки унців у 11513 фунтах? Скільки унців у 11513 lb. і 14 oz.?

Звичайний спосіб виконаня роботи показано у випадку (в), додабаня роблені там під-час множеня.

Зростаюче розбиване.

Розбийте 1.000.201 oz. у тони, сотнари, фунти та унці.

4) 1000201
16) ———
4) 250050 — 1
———
100) 62512 lb. — 2
———
20) 625 cwt. — 12 lb.
———
31 тона — 5 cwt.

(1, 2: 9 oz.)

1,000.201 oz. = 31 тона 5 cwt. 12 lb. 9 oz.

Провиднене: В 1,000.201 oz. є стільки фунтів, скільки разів 16 містить ся у 1.000.201 себто 62.512 lb., і 9 oz. наубочу. У 62.512 lb. є стільки сотнарів, скільки разів 100 містить ся у 62.512, себто 625 cwt., і 12 lb. на убочу. У 625 cwt. буде стільки тон, скільки разів 20 містить ся у 625, себто 31 тона, і 5 lb. наубочу.

Управа.

1. Прокажіть ще раз табличку авердюпойз-ваги.

2. Розбийте 25 тон 59 lb. 16 oz. на унці.
3. Розбийте 12.425 lb. у тони, сотнари і фунти.
4. Скільки буде фунтів, тощо, у 8465 драхмах?
5. Скільки буде каменів (14 lb.) у 5 тонах 10 lb?
6. Розбийте 19 cwt. 15 lb. 3 oz. на драхми.
7. Скільки буде зерен у 147 cwt.?
8. Відмініть 55.464 зерен на фунти, тощо.
9. Розбийте 346.578 oz. у тони, тощо.

ВМІСТИМІСТЬ.

Є два способа виміряня **вмістимости,** один про плини, а другий про сипкі річі.

Сипко-міра.

2 пайнти (pt.)	1 кварта (qt.)
4 кварти	1 ґальон (gal.)
2 ґальони	1 пек (pk.)
4 пека	1 бушель (bu.)

Плино-міра.

2 пайнти	1 кварта
4 кварти	1 ґальон

Увага: Означна міра вмістимости в Канаді буде імперіяльний ґальон містячий в собі 10 фунтів очищеної води. Один кубічний фут (лікот) води важить майже 1000 oz., і містить в собі приблизно 6¼ ґальона.

Слідуюча табуля дає еквівалент у фунтах бушля понище згаданих річей, як установлено канадийським правом:

Пшениця, фасоля, горох, насінє конюшини, бараболі, бураки, морква, бруква	60 lb.
Жито, кукурудза	56 lb.
Ячмінь, гречка, насінє тимотеуса.	48 lb.
Цибуля	50 lb.
Овес	34 lb.

Устні вправи.

1. Скільки пайнтів роблять одну кварту (сипно-міра)?
2. Скільки кварт робить орин пек? Скільки пайнтів робить один пек? Скільки пайнтів робить один бушель?
3. Скільки пеків у 3 бушлях? Скільки буде фунтів у 4 bu. кукурудзи? Скільки буде фунтів у 3 bu. вівса.
5 Скільки кварт зроблять дві бочівки (bbl.) по 26¼ gal. кожна.
6. Скільки буде фунтів у 6 bu. пшениці? у 5 bu. ячменю? у 6 bu. бараболь? у 9 bu. насіня конюшини? у 8 bu. гороху? у 3 bu. темотеусу?

(Далі буде).

А. А. Терешкевич.

АРИТМЕТИЧНІ ЗАВДАНЯ.

(Продовженє.)

Відповіді на завданя з ч. 10.
23. 9771 жовнір; **24.** 1383 кільометрів; **25.** 3630 покладків.

26. Скільки буде разом учнів у першій і третій мійській школі, коли в першій школі 341 учень, у другій 69 учнів меньше ніж у першій, а в третій 113 більше, ніж у другій?

27. В копальнях соли протягом першого тижня добули 281200 фунтів соли, другого тижня 162120 фунтів меньше, як за першого тижня, а протягом третього тижня 74920 фунтів більше, як за першого тижня. Скільки соли добули 2-ого і 3-ого тижня?

28. В однім місті було 36906 мешканців, у другім 34824 більше як у першім, а в третім 29003 мешканців меньше ніж у другім. Скільки було мешканців в усіх тих трьох містах?

29. У місті будували греблю, міст та бібліотеку. На будову греблі видали $ 216358, міст виніс на $ 109773 більше, ніж гребля, а бібліотека $ 450694 дорожче ніж гребля і міст накупу. Скільки видали на будову бібліотеки?

30. Одна залізниця першого року мала загального добутку $ 865820, на другий рік вона осягла $ 268365 більше як першого року, а на третій рік $ 657437 меньше, ніж за минувших два роки накупу. Скільки та залізниця мала більше добутку протягом 3-го року порівнюючи з її добутком 2-го року?

Тип III.

Найпростіщі завданя на множенє та діленє.

31. Було посіяно 28 моргів озимини. Скільки снопів жита видало те поле, коли на кожнім моргу було по 7 кіп, а в кожній копі по 60 снопів.

32. До роботи при будові залізниці купили коні від двох згінщиків: у одного 147 коней по $ 108 за шкапу, а у другого — 58 коней по $ 130 за штуку. Скілько заплачено за усі коні?

33. Перевезли овес на 32 фірах, по 1680 фунтів на кожній; усей той овес зсипали до трьох коморь, порівному. Скільки вівса зсипали до кожної коморі?

34. Кравець купив 83 кавалки сукна, по 102 метра в кожнім кавалку; з усього того сукна зшили 1411 загорток. Скільки метрів сукна пішло на кожну загортку?

(Далі буде).

Загальна-українська мова.

(Причинок до витвореня загально-української мови.)

Справа дз та дж.

Сих два бринячих згуки чомусь обійдені і полишені нашими азбукатворцями без жадних знаків. Се певно сталось з простого консерватизму: тому, що в церковно-славянщині їх нема. Але ми жиємо в часі, коли відважною рукою розрубуємо старі воловоди. "Дз" та "дж" мають мати собі окремі букви. Тимчасом я буду їх значити у моїм списі українських згуків латинськими буквами **"z"** про **"дз"**, а **"d"** про **"дж"**.

Справа щ.

Єроґлифи не хочуть уступитись з, фонетичного письма! Усі ж знаємо, що **"щ"** є **шч.** Доки ж те **щ** буде заваджати в нашім письмі?

"Драгоманівка."

Драгоманів витворив для Українців дійсно фонетичний правопис, який наші батьки не приймили, але котрим користають тепер Серби. Отже, і Серби кинули свою "кирилицю", а ми її тримаємось, живимось ідосі Кулішевою "кулішівкою" та ще й з галицьким "кропом", тим ї з двома кропками.

Анґлійці мордують ся коло свого "спелованя" ціле своє житє і жадний з них не певний, чи знає спелувати усі слова своєї мови. А маловчений Анґлієць, що скінчив нижчу школу, яко правило, писати граматично не вміє.

Ми ж щасливіщі від Анґлійців. Ми зійшли на дорогу фонетики. Тільки теперішня наша "фонетика" не фонетика, але теж єроґлифи та спелованє, хоч і легче від анґлійського. І чому б не зробити ще одного кроку наперед і не взятись до "драгоманівщини", лишаючи "кулішівку", яко переходовий щебель від "кирилиці" до дійсного фонетичного письма?

Мягкий знак (ь).

Колиб дати усім мягким сьпівзгукам окремі літери, (як се у Сербів приміром є про мнягкі л та н: **љ** та **њ**). так тодіб мож позбутись цілковито мнягкого знака, а се в довгім писаню ощадилоб даремного вживаня тисячі разів непотрібної букви.

Окремі знаки про вузькі самозгуки.

Колиб дати усім вузьким самозгукам окремі знаки, тодіб розвязалось питанє ставленя наголосу. Кожний пишучий знав би, що самозгук під наголосом має значитись буквами широких самозгуків, а решту буквами вузьких самозгуків.

Справа й.

Драгоманів пропонував писати не **й**, але вживати латинське **j**. Се **j** тим краще від **й**, що пишеть ся лехше і нетреба завертатись ставити ще те "коромисло".

Дійсна фонетична азбука.

Отже колиб уложити нову фонетичну азбуку української мови після повище наведених гадок, так вона б ось-як мала виглядати:

я, а, б, в, г, ґ, д, δ, ђ, є, е, ж, з, ξ, z, ź, ї, і, и, j, к, л, љ, l, м, н, њ, ω, о, п, р, r, с, s, т, t, х, ч, ц, ṷ, у, ю, ш, ф, ө.

Отже треба **45** буквів, щоб зазначити кожен згук загально-української мови.

I провидненє. Букви **я, є, ї, и, ω ю,** ми даємо тут про ознаку довгих самозгуків, себто самозгуків, що приходять не під наголос. Буква сом.

II провидненє. Букви **а, е, і, о, у,** ми даємо тут про ознаку вузьких самозгуків, себто самозгуків, що приходять не під голосом. Буква **е** стоїть намість **(е+и).**

III провидненє. Про мнягкі сьпівзгуки **дь, зь, дзь, ль, нь, рь, сь, ть, ць,** ми даємо **δ, ξ, ź, љ, њ, r, s, t, ṷ.**

IV провидненє. Про дзвинячі **дж** та **дз** ми даємо **ђ,** та **z.**

V провидненє. "Дівоче" **л** ми значимо **l.**

Увага. У стародавній азбуці полудневих Славян, званій "глаголиця" уже бачимо осібну букву про **дз;** а у новітних Сербів є окремі букви про дь, ль, нь, чь, дж. Бракнущих буквів ми, що мож, беремо з сербської азбуки, а решту з грецької і латинської.

Приклад письма повною українською фонетико:

Водя źуркотїла, добувjуге з ђереля.

Коӵубя стяла шче чорнїшчоју. Соловєјко **tѡ**хкаје в лїсі; Лѣагяј спяте.

Так би мало в дійсності писати українською фонетикою. Але далі розвивати сього питаня ми не будемо, лишаючи сю справу нашим фільольоґам у Старім Краю. Ми тут показали, що "кулішівка" не є повною фонетикою; але в дальшім бігу сієї розвідки будимо триматись "кулішівки", до якої тепер призвичаєний наш читач.

Про і з двома кропками (ї).

Галицькі фільольоґи казали, що в українській мові (а радче в галицько-українській) **"ї"** має дві вимови: "і" грубше та "ї" тоньше. Те тоньше "і" вони зазначили буквою **"ї"**. Приміром "ніж" (прилад до різаня) вони писали через однокропкове і, а "нїж" (Іван знає більше, **нїж** Семен) через двокропкове ї. Був вироблений цілий спис слів, котрі мали писатись через двокропкове ї.

Але блище приглянене до того "ї" показало, що те **"ї"** грає у Галичан тут саму непотрібну ролю, як **"ѣ"** в московській правописі. Навіть ті дві кропки — се рештки того коромисла від "ѣ". Українці з Великої України не схотіли вживати "ї", і на се тепер пристали і Галичани. Тепер **"ї"** ми пишемо тільки в тих випадках, де чуємо потребу означити діфтонґ **"йі"** їхати, їсти, наїв ся, зеленої, її, тощо.

Що сталось з "юсами" в українській мові.

Нас вчили в московських ґімназіях, що "старо-церковні юси" ж, ѧ, в московській мові пощезали і заступлені тепер звичайним а, я, у ю. В польскій мові вони затримались яко ą, ę, (он, ен). В українській мові "юси" перейшли в а, я, у, ю, як і в московській, але вдекотрих словах вони вимовляють ся як **"ня"**. Приміром і **мнясо, мнязи, мняти.** Але в галицькім діялекті дехто каже мясо (мйасо), мягкий.

Які самозгуки можуть стояти після мнягких сьпівзгуків?

В анґлійській мові нема мнягких сьпівзгуків (окрім складів ню, лю, тю, дю, сю) і тому ніхто не почує від Анґлійця таких складів як: тье, мье, пье, сье, рье, дье, вье, зье, шье, ґье і т. д.

Москаль, навпаки, у него перед е усе мягкі сьпівзгуки: Фєдя, Пєтя, бєдро, зєлень, крєпкай, мєра, шєсть і т. д.

В українській мові після мнягких сьпівзгуків можуть стояти тільки а, о, у (себто після "кулішівки" я, ьо, ю);

дь — а, о, у. (дя, дьо, дю.)
зь — а, -, -. (зя, —, —.)
дзь — -, о, у. (— дзьо, дзю.)
ль — а, о, у. (ля, льо, лю.)
нь — а, о, у. (ня, ньо, ню.)
рь — а, о, у. (ря, рьо, рю.)
сь — а, о, у. (ся, сьо, сю.)
ть — а, о, у. (тя, тьо, тю.)
ць — а, о, у. (ця, цьо, цю.)

Приклад:

Дякувати,	бадьорний,	відмедю!
Взяти,	—,	—.
—,	дзьобати,	дзюрчати.
Лягати,	льох,	полювати.
Няти,	неньо,	нюхати.
Ряд,	трьох,	орю.
Ссяти,	сьорбати,	сюди.
Тягати,	тьохкати,	тюкати.
Цятки,	цього,	цю.

Увага. Тут мусимо зазначити, що в українській мові є дуже мало слів, в котрих би після мнягких сьпівзгуків стояли самозгуки (а, о, у).

Приміром на сторінці 202 "Історії України" Грушевського є приблизно 2.320 буквів, з того яких 1.200 сьпівзгуків, а 1.120 самозгуків; а тільки є 29 випадків, де самозгуки стоять після мнягких сьпізгуків: ся, ля, тя, ня.

П р а в и л о . В українській мові після мнягких співзгуків не можуть стояти самозгуки е, і, и, (є, ї).

Галицький виняток.

1) В галицькім діялекті можна почути: **жеба, шепка**; знанє, житє; я **сьи** віспав. Але сі провінціоналізми не можуть бути накинені девятьом десятим усіх Українців.

2) Галицькі інтеліґенти, завдяки їхній стичности з Німцями, тай Ляхами, запровадили моду писати в чужинецьких словах, грецьких, латинських, німецьких французьских і навіть анґлійських (!) склад **ле** мнягко **ле: Леґенда**, пролетаріят, тащо. **Коли в українській мові склад ле переходить у лі.**

Але ще поганьше бренить, як бачиш, що хтось пише себе Залєский (чом не Заліський) або Ґренєвич (коли треба — Греневич).

Нетреба апострофу до зазначеня твердости сьпівзгука перед "ї".

Коли ми знаємо, що **"ї"** має писатись тільки там де чуємо **"йі"**, тоді нам цілковито нетреба ставити апострофу у таких випадках як: зїв, відїхав, тощо, (а не з'їв, від'їхав).

(Далі буде.)

Карл Маркс.

КАПІТАЛ.

КНИГА І.

КАПІТАЛІСТИЧНИЙ ВИРОБ.

ЧАСТИНА І.

Крам і гроші.

ГОЛОВА І.

КРАМ.

Секція 1. — два чинники краму: ужитко-вартість і вартість (підвалина вартости і великість вартости).

Маєтність тих суспільств, в котрих панує капіталістичний спосіб виробу, відзначуєть ся страшенним накопиченєм краму, її одиницею буде поєдинчий крам. Тому наш дослід мусить початись аналізою краму.

Насамперед крам є обєктом відносно нас надвірним, річею, котра завдяки своїм властивощам, задовольняє людські потреби того або иньшого ґатунку. Природа таких потреб, приміром, чи повстають вони запро живота, чи запро уяви, не робить жадної ріжниці. Таксамо нас не обходить тут знати, як той обєкт задоволяє ті потреби, чи безпосередно, яко засоби істнованя, чи посередно, яко засоби виробу.

Кожна пожиточна річ, як залізо, папір, тощо, може бути розглядана з двох пунктів погляду: якости і кількости.

Вони є збором багатьох властивощів і тому можуть бути уживані в багатьох напрямках. Відшукати ріжноманітний ужиток річей є працею історії. Так само є встановлене суспільно визнаних ознак міри кількості тих пожиточних обєктів. Ріжноманітність тих мір має своє походжене частково у ріжноманітності природи тих обєктів, котрі мають бути міряні, частково в сполученю.

Та пожиточність річі робить її ужитко-вартостею. Але ся пожиточність не є повітряною річею. Будучи обмежаною фізичними властивощами краму, вона не має істнованя окремо від того краму. Тому такий крам, як залізо, збіже або діямант, так далеко, як він є матеріяльною річею, є ужитко-вартостею, якоюсь пожиточною річею. Ся властивість краму є незалежною від кількощів праці потрібної, щоб він набув собі ті пожиточні якощі. Розмовляючи про ужитко-вартісь, ми усе припускаємо, що ми маємо до діла з означеними кількощами, приміром, тузинами годинників, ярдами полотна, або тонами заліза. Ужитко-вартощі крамів подають матеріял спеціяльному зученю, комерціяльному знаню крамів. Ужитко-вартощі стають дійсностею тільки завдяки ужитку, чито, консумпції: вони також творять собою підвалину усего маєтку, тому можуть бути суспільною формою того маєтку. В формі того суспільства, про котре ми маємо ось розмовляти, вони будуть, в додатку, матеріяльними складами вимінної вартости.

Вимінна вартість, з першого погляду, презентує себе, яко кількістна відносина, яко та пропорція, в котрій вартощі в ужитку одного сорту вимінюють ся на вартощі иньшого сорту; відносина, постійно змінна враз з часом і місцем. Через се вимінна вартість здаєть ся чимсь припадковим і чисто річею відносною і консеквентно інтринсичною вартостею, себто такою вимінною вартостею, котра нероздільно сполучена, удідичина крамами, здаєть ся суперечною у термах. Пригляньмось тій справі блище.

Який-небудь крам, приміром, чвертка пшениці вимінюєть ся за X чорнила, Y шовку, або Z злота, тощо, — коротенько з иньші крами в дуже ріжних великощах. Тому замість однієї вимінної вартости пшениця має їх дуже багато. Але від тоді як X чорнила, Y шовку, або Z злота, тощо, поодинці репрезентують вимінну вартість однієї чвертки пшениці, X чорнила, Y шовку, або Z злота, тощо, яко вимінні вартощі, мусять бути заміщувані одно одним, чито рівні одно одному. Тому, перше: ґрунтовні вимінні вартощі якого-небудь краму означають щось рівного; друге, вимінна вартість, взагалі, є тільки способом означеня, феноменальною формою, того що містить ся у нім, але і відріжненою від него.

(Далі буде).

Др. Іван Куровець.

РАДИ ПРО ЗДОРОВЛЄ.

(Продовжене).

Дитина, як родить ся на світ, так усі обставини житя для неї раптовно зміняють ся: виходить з лона матери, починає самостійно жити, приходить на вольне повітрє, починає дихати, мусить сама виробляти в собі тепло, починає ссати, і її прилади травленя зачинають працювати. Малі діти легко простуджують ся, кашляють і захоровують легко на запаленє легких.

Новонароджені діти не можуть навіть материного молока добре стравити і тому легко блюють і захоровують легко і часто на хороби шлунку та кишок. Малі діти мають ще за мало власного тепла і сили, і тому за мало відпорні на всякі шкоди знадвору, тому легко захоровують і вмирають, а найбільше в першім році житя. Захорованя і смертність у дітий богато залежить від обставин, в яких ті діти жиють.

У богатих людей хорує і вмирає меньше дітий, як у вбогих, в містах хорує і вмирає більше як по селах. Діти, котрих годує мама своїми грудьми, є дужчі, хорують і вмирають менше, як діти, що їх годують молоком з фляшки. Діти потребують богато догляду, тепла, чистого здорового повітря, богато світла; тому власне у вбогих з браку сього усе хорує і вмирає багато дітий. Діти в першім році хорують дуже на лихе травленє, а особливо доки не дістануть зубів; по першім році дужчають. Великий вплив на здоровлє дітий має холод, горячо, вітер, відживленє і ріжні пошесті. Діти надзвичайно легко захоровують на пошестні хороби і в наслідок того вмирають.

Діти від 7 літ, що вже ходять до школи — дуже часто захоровують від лихої школи, себто від лихого повітря, від сидячого житя, від натуги очей при читаню та писаню при лихім світлі, — а дальше від того, як малу дитину за богато мучать наукою, — діти слабнуть, хорують на біль голови, блідніють, роблять ся дразливі.

Людина доходить до свого певного зросту між 20 а 30 роками, а до найбільшої ваги в віці около 40—45 літ. На ріст і вагу людського тіла мають великий вплив добре відживленє, добра хата, повітрє, сонце, підсонє і ґрунт, себто земля, на котрій жиємо.

Старість починаеть ся звичайно у людини після 60 літ, однак люди, що богато працюють, лихо живлять ся, жиють в лихих обставинах, старіють ся швидче, — тяжкі хороби, жури спричинюють завчасну старість.

Коли розважимо перебіг житя людини, бачимо, що кожна людина в правильних обставинах переживає три головні періоди: період **розвою, дорослости і старощів**, себто повільного засиханя, завмираня, а вкінці приходить смерть.

Кожний період розвою кметить ся певною осібностею в будові тіла, почавши від дрібних комірок, в переміні матерії і виявленя снаги.

В молодечім віці, в часі розвою, комірки надзвичайно розвивають ся, суть ядерні, множать ся хутко. Первище (плязма) комірки приймає в себе легко поживу, перепалює і видалює з себе зужиті частини.

У дорослім віці наступає рівновага, будова і віднова спалюваня і видалюваня в комірках, — в старощах відбудова, відновленє комірок меншіє, а знищенє більшає; через се повільно схнуть комірки, житєва снага слабне, а вкінці наступає смерть.

У старощах людина починає сохнути, стає лекшою і меншою, внутрешні прилади стають сухші, твердаві, кровоносне наченє вапніє, роблють ся крихкі. Травленє харчів йде поволі і не поповняє усіх страт. Тканина, лехких тоншає і рідне; тому старі люди дуже западають на нежити і запаленя легких. Серце і посудини кровокружляня твердшають, вапніють і легко розривають ся. — З часом і розум в старости слабне, — старі люди роблять ся подібні до малих дітей.

На здоровлє і житє людини має вплив її натура. Звичайно розріжняємо кровяну, лімфатичну (водяну), нервову і жовчну натуру (темперамент).

Люди кровяної натури, повнокровні з лиця, червоняві мають живу, палку, але перемінчиву вдачу, звичайно дужі і менше хорують.

Люди лімфатичні звичайно мають бліде повне тіло, але не дужі, легко хорують на жовни і брак крови та недокровність, — мають мляву вдачу, слабосильні.

Люди нервової натури звичайно худощаві і не дуже дбалі, вдачу мають живу, палку, пра-

цюють нерівно, часом багато, а часом не можуть цілком робити. — Вираз лиця в них несупокійний.

Люди жовчної натури подібні до нервної, але сильніщі, витривальші в роботі, більше постійні, вдачу мають оспалу, сумну.

Не всі люди мають виразьну натуру, одну з вище згаданих, звичайно є перемішані. У нашого народу є найбільше людий нервної і лімфатичної натури. Кожна людина має ще свої власні осібности, котрі мають вплив на здоровлє і житє.

Кожна людина одідичує богато признак вдачі, осібностий здоровля, прихильности до хоріб по родичах. В родинах, де батьки жили довго і діти жиють довго. Люди одідичують по батьках розум, тупоту і хороби розуму та нервів, та нахили до хоріб, як сухоти, лиха відміна матерії, тощо.

Людина, що хоче бути довго здоровою, мусить в своїм житю тримати міру в їді, питю, в холоді, теплі, в праці і супочинку. Людина якби не жила умірковано, та в найкращих житєвих обставинах, не може вічно жити — мусить з-часом умирати. Вік людини обмежаний. Живий устрій людини рівно, як машина, що є довгі часи в руху, зуживаєть ся і вкінці перестає працювати. В устрою людини в усіх приладах і в її дрібних комірках відбуваєть ся безнастанна віднова і зуживанє, виміна складових частин, та всеж устрій і чинність приладів, з-часом, слабнуть і устають. Причина є в самій виміні матерії в дрібних комірках. З віком енерґія виміни матерії слабне, в комірках творять ся злоги солий вапна, котрі запинюють відживленє і відновленє.

Смерть, є природна річ — і у кожної людіяльности поодиноких житєвих приладів. У кождої людини є **три головних приладів як осередки і огнища житя: мізок, серце і легкі;** вони власно в хвили смерти мають найбільший вплив. Найскорше перестає працювати мізок, а на самім кінці устає бити серце.

Смерть, є природна річ — і у кождної людини мусить вона прийти, — але рідко коли приходить вона природно від старощів, від вичерпаня житєм устрою. Звичайно умирають старі люди від легкої простуди на запаленя легких, від лихого кровокружляня.

Зі смертію людини устають усі діланя приладів, а найголовніще кровокружляня. Через се послідує обнижене теплоти тіла, виступають постепенні плями, ціле тіло дубіє, а дальше під впливом повітря, тепла і бактерій, йде в кінці розклад тіла і гнитє.

ДРУГА ЧАСТИНА.

1. Бактерії.
2. Повітрє.
3. Одіж.
4. Купіль.
5. Земля.
6. Вода.
7. Веремя і клімат (підсонє).
8. Хата. Опаленє, провітренє (вентиляція) і освітленє хати.
9. Відходові річи. — Знищенє відходових річий і нечисти.
10. Гребанє вмерлих. Цвинтарі. (Кладовища).
11. Відживленє. — Харчі, уживні і смакові річи, напої, піянство, куренє тютюну.
13. Пошестні хороби. Відкаженє.
14. Хороби від праці.
15. Здоровлє мозку і нервів. Сон.
16. Полове житє.

———=O=———

ВСТУП.

Житє людини стоїть в тісній звязи з природою, серед котрої вона живе.

Людина віддихає. поки жиє, безнастанно; без повітря, котрим дихає, неможе жити, хочби кілька мінут, повітрє може бути добре і занечищене, шкідливе для здоровля. Людниа потребує доконче щодень для житя води до питя, до вареня харчів і до иньшого домового ужитку — вода може бути добра і лиха, — ґрунт не все однакий, є ріжний, сухий, мокрий, низинний, горбоватий, сонішний теплий, або безсонішний холодний. Людина жиє і працює в холоді, то знов в горячи, на вітру або в затишу. — Се все має великий вплив на здоровлє, тому тра розважати і розказати, який се все має вплив на здоровлє і житє чоловіка.

(Далі буде).

ЧИ МАЛПИ ГОВОРЯТЬ?

(Докінченє)

Weuh-вюг — буде: "Що се є"? Сказавши твердіще воно містить в собі домаганє. Ki-uh-кьюг — буде: "Мені потрібно". Kri-i? - кріі — буде: "Де"? Ahr-r-r-аррр — висловлює небезпеку. Qhui-кгві — висловлює бажанє. Our-h-аврг — буде: "Де ти"? Eu-nh- юнг — "Тут". Khi-iu - хію — буде: "Уважай". Khi-in-hou-хіюгав — загад відступу. Chu-h-чуг — буде: "Слухай!"

(Кінець.)

Українсько-Швайцарська Торговельна Комора.

(КОМУНІКАТ УКРАЇНСЬКОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ КОМОРИ В ЖЕНЕВІ.)

Громадяне! Літом минулого року заснована в Швайцарії в інтернаціональному місті ЖЕНЕВА эдина на весь світ **УКРАЇНСЬКА ТОРГОВЕЛЬНА КОМОРА.**

Не зважаючи на величезні трудноші як от брак сталого сполученя з Батьківщиною та відсутність вимінного курсу на українську валюту, КОМОРА робила все можливе аби посунути наперед доручену їй урядом і народом справу а тим облегшити міжнародне становище Украіни в переконаню що економічний чинник в сучасному соціяльному стані являэть ся чи не найголовнійшим. КОМОРА не вмішувала ся в жадні політичні справи як Інституція цілком аполітична а втім:

1. — Вивчила стан індустріі і міжнародного торгу й зібрала майже вичерпуючий матеріял що до ріжних іх галузів а особливо про тіі які більш потрібні українському селянинові та робітнику.

2. — Увійшла в безпосередні зносини з усіма головними представниками швайцарськоі та іньшоі індустріі і іх сіндікатами.

3. — Дослідила нормальний і сучасний оскільки можливо стан українського господарства окремих країн Украінськоі Землі та ознайомила ся з становищем торгу і промисловости у всіх державах де мешка український нарід.

4. — Вивчила стан всесвітнього грошевого ринку.

Завдяки отій праці КОМОРА маэ змогу тепер подавати своім членам усі потрібні вказівки та інформаціі й приймати на себе посередництво у всіх справах що тичуть ся куплі і продажу всілякого краму а також в всілякого роду банкових операціях.

Те все цілком безплатно для своіх членів.

Щоби показати національну потребу свого істнованя ми зазначемо в кількох точках фактичний результат осягнений зараз КОМОРОЮ

5. — Утримуэ власний для дослідів та використаня Архив

6. — Обширну по всім галузям торгу і промисловости Картотеку

7. — Бібліотеку

8. — Читальню до котроі з днем сього 9-го Серп. надходить регулярно на всіх мовах 264 періодичних а переважно спеціяльних видань

9. — Заснувала постійну Виставку-Музей виробів і зразків промисловости від своіх членів та сирівців українських природничих і господарських багатств.

10. — Комора маэ зараз 87 дійсних членів з найвпливовійших банків, фірм, купців та промисловців з ріжних країн світу

11. — Вона гуртуэ у власному помешканю усю українську кольонію в Женеві разом з "Украінським Клюбом", і "Жіночим Гуртком" і иньшими господарськими інституціями.

12. — Видаэ свої бюлетені економічні, комунікати до преси і иньші видання як от приготувала до друку велику в кольорах і порівнюючих малюнках стінну мапу економічних багатств України, свій офіціяльний орган **"Вістник"** ет

13. — Зібрала 88 досьэ з газетними витинками і прочим матеріялом про окремі питання економічні і фінансові та особистости користні для піднесення добробуту народнього.

14. — Провадить щоденник економічно-фінансових і господарських новин що торкають ся України на підставі світовоі преси та власних відомостів і кореспонденцій з краю. Досі занотовано 549 §§ на 256 листах.

15. — Помістила за весь час 43 орігінальні статті пера своіх співробітників та секретаріяту про Україну в ріжних органах усього світу.

Усю цю працю КОМОРА виконала на власні мізерні засоби своїх членів та іх членські внески. При чому треба підкреслити що увесь іі Виділ працював цілком безплатно.

Звертаючи увагу на все вище написане ми пропонуэмо всім американським і канадийським купцям, фінансістам, промисловцям і Інституціі як національним що мають або хочуть мати інтерес з Украінцями деб вони не мешкали і до якоіб держави не належали **вступати в члени** до нашоі Комори в Женеві.

Членський внесок виносить лише 10 дол. для окремоі особи і 20 дол. для Інституціі.

Для Земляків що мешкають в Сполучених Державах та Канаді це не висока квота зогляду на валюту а Украінській Торговельній Коморі эдиній на весь світ дасть можливість провадити далі свою користну працю для рідного народа і промислу та торговлі.

Громадяне, за Вами черга!

Підписуючи вступну заяву треба вислати гроші (членські вкладки) на сю адресу:

Ukrain,-Swiss Chamber of Comerce

Rue du Marche, 18

GENEVE, SWIS.

За Виділ Комори —

Діректор: Секретар:

Евген Бачинський.